Örebro län inför ett nytt Landsbygdsprogram 2014-2020

En nulägesbeskrivning

Foto: Mostphotos

Länsstyrelsen
Örebro län

Publ.nr. 2013:20

www.lansstyrelsen.se/orebro

Innehåll

Ett nytt Landsbygdsprogram 2013-2014 3
Översiktlig beskrivning av länet 4
Geografi och landskap 4
Befolkning 4
Åldersfördelningen skiljer mellan kommunerna 4
En femtedel har utländsk bakgrund 5
Levnadsvillkor viktiga för folkhälsan 5
Fler i arbete runt Örebro 6
Ungdomsarbetslöshet 6
Lägre medelinkomst i kranskommuner 6
Relativ lågutbildningsnivå 7
Utbildning inom de areella näringarna 7
Energi och klimat 8
Infrastruktur 9
Transporter 9
Bredband 10
Näringsliv i Örebro län 11
Näringslivsstruktur 11
Arbetsställen 11
Företagsamhet 12
Nyföretagande 12
Unga företagare 12
Innovation och entreprenörskap 13
Social ekonomi - näringsdrivande företag 13
Landsbygdsföretagande 13
De areella näringarna 13
Turism 18
Övrigt näringsliv på landsbygden 21
Lokal utveckling 21
Service på landsbygden 21
Landsbygdsutveckling i strandnära lägen 22

Social ekonomi - ideell sektor 22
Lokala utvecklingsgrupper 22
Genomförda åtgärder i Landsbygdsprogrammet 2007-2013 23
Åtgärder inom miljö 23
Miljömål - Ett rikt odlingslandskap 23
Miljömål - Ingen övergödning 27
Miljömål - Giftfri miljö 29
Miljömål - Begränsad klimatpåverkan 30
Åtgärder för sysselsättning och företag 32
Projektstöd 32
Företagsstöd 33
Övrigt 35
Skogen i Landsbygdsprogrammet 35
Åtgärder för lokal utveckling 36

Ett nytt Landsbygdsprogram 2013-2014

År 2014 är starten på det nya Landsbygdsprogrammet 2014-2020. Denna rapport är en nulägesbeskrivning av Örebro län och ska tillsammans med en SWOT-analys utgöra grunden för att ta fram Örebro läns regionala handlingsplan för genomförandet av Landsbygdsprogrammet 2014-2020. Syftet med dokumentet är att utgöra ett faktaunderlag, utan att ta ställning i sak, och det ska utgöra ett underlag i arbetet med länets SWOT och senare i framtagandet av en handlingsplan för det kommande Landsbygdsprogrammet.

De övergripande målen för Landsbygdsprogrammet 2007-2013 har varit en hållbar utveckling, såväl ekonomiskt som ekologiskt och socialt. Genom olika åtgärder har målet varit att stimulera företagande och sysselsättning samt att öka landsbygdens tillväxt och konkurrenskraft. Miljö och hållbar utveckling har varit prioriterat. I Sverige har man valt att satsa cirka tre fjärdedelar av pengarna till miljöåtgärder.

Landsbygdsprogrammet 2007-2013 har varit indelat i fyra så kallade axlar:
Axel 1. Förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft
Axel 2. Förbättra miljön och landskapet
Axel 3. Förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi.
Axel 4. Leader, en metod för landsbygdsutveckling som använts i arbetet med att genomföra landsbygdsprogrammet.

I Landsbygdsprogrammet 2014-2020 har man i stället valt att använda olika fokusområden och prioriteringar (se bild). Det kommande programmet ska också samordnas, på nationell nivå, med de andra strukturfonderna bland annat genom den så kallade Partnerskapsöverenskommelsen.

Översiktlig beskrivning av länet

Geografi och landskap

Örebro län är ett till ytan ganska litet län men bjuder ändå på ett varierande landskap med allt från slätter till vidsträckta skogar, en mångfald av sjöar och vattendrag och också många kulturhistoriska miljöer. Cirka 13 procent av landarealen är jordbruksmark och över 60 procent är skogsmark.

De norra länsdelarna domineras av skogsbygd med lång tradition av bergshantering och i området finns många fina exempel på Bergslagens bebyggelsemiljöer. Bergshanteringen krävde på sin tid många dragdjur och historiskt var därför betestrycket hårt i området. Idag är dock både åkermarken och betesmarken ofta hotad av igenväxning. Bergslagsbygden sträcker sig också till länets västligaste del kring Karlskoga. Där finns huvudparten av jordbruksmarken kring sjöarna Möckeln och Lonnen.

På slättbygden runt Hjälmaren skapades genom sjösänkningarna i slutet av 1800-talet stora arealer bördig odlingsmark och här finns länets största sammanhängande jordbruksmark. I dag återstår endast rester av de tidigare våtmarkerna där exempelvis Kvismaren är en av Sveriges viktigaste häckningsplatser för våtmarksfåglar. På den bördiga jorden som blev resultatet av sjösänkningen sker i dag en stor del av länets potatis- och morotsodling.

I länets sydvästra delar präglas landskapet av ett öppet odlingslandskap med långa traditioner, rikt på förhistoriska lämningar och med hävdade hagmarker och gamla grova ekar. Längre söderut är landskapet ett småbrutet skogslandskap med mestadels ensamgårdar men också några gårdar med stora jordbruksarealer. Vid sidan om lantbruket har bergshanteringen också varit viktig i området. Verksamheten i Zinkgruvan omfattar brytning av främst zink, men även koppar, bly och silver.

Befolkning

Befolkningen i Örebro län ökar. År 2012 bodde drygt 280 000 personer i länet vilket är en ökning med cirka 9 500 sedan år 2000. Nära hälften av länets innevånare bor inom Örebro kommun och det är framförallt antalet boende i tätorterna[1] som ökar. Tätortsbefolkningen har ökat med nästan 6 700 men ökningen har bara skett i sex av länets kommuner[2]. Antalet boende på landsbygden minskar dock i alla kommuner undantaget Örebro kommun. Det sker också en omfördelning inom länet. Det totala antalet innevånare har minskat i alla kommuner utom i Örebro, Kumla och Lekebergs kommun.
Invandringen är en starkt bidragande orsak till länets befolkningsökning. Utan den skulle befolkningen i länet exempelvis minskat med drygt 500 personer under 2012.

Åldersfördelningen skiljer mellan kommunerna

Befolkningens åldersstruktur har betydelse för inkomstutvecklingen och tillväxtförutsättningarna, försörjningsbördan och tillgången på arbetskraft. Av länets innevånare är en femtedel under 17 år och en dryg femtedel över 65 år (se tabell). Störst andel unga (0-17 år) finns i Kumla men det är Örebro kommun som har lägst medelålder. Lägst andel unga finns i kommunerna Ljusnarsberg, Hällefors, Laxå och de har också högsta andel innevånare över 65 år.

[1] Definition tätort, SCB, 2005, MI0810 tätort = fler än 200 innevånare
[2] Örebro, Kumla, Lekeberg, Nora, Lindesberg och Hallsberg

En femtedel har utländsk bakgrund

Av länets medborgare har 17,4 procent utländsk bakgrund, 13 procent är födda utanför Sverige och 5,3 procent är utländska medborgare. Störst andel medborgare med utländsk bakgrund har kommunerna Örebro och Hällefors. Lägsta andel finns i Lekeberg och Askersund. Samma mönster återfinns i gruppen medborgare födda utanför Sverige. När det gäller antalet utländska medborgare återfinns störst andel i Hällefors följt av Lindesberg och Ljusnarsberg. Lägst andel har Askersund.

Åldersfördelning och andel nysvenskar per kommun och länet

Andel i %	0-17	18-64	> 65	Utländsk bakgrund*	Utrikesfödda	Utländska medborgare
Örebro län	**20,1**	**59,4**	**20,6**	**17,4**	**13,0**	**5,3**
Askersund	18,0	56,0	26,0	6,8	5,6	2,4
Degerfors	17,7	56,7	25,6	14,4	11,5	5,5
Hallsberg	20,1	58,3	21,6	12,8	10,5	5,6
Hällefors	16,2	55,3	28,5	19,2	15,6	8,4
Karlskoga	18,7	57,0	24,3	16,4	12,4	4,5
Kumla	23,1	58,5	18,3	13,6	10,6	4,7
Laxå	16,5	56,0	27,5	14,1	11,3	4,7
Lekeberg	21,8	57,7	20,5	4,8	4,0	1,8
Lindesberg	19,1	57,8	23,1	14,8	11,8	6,2
Ljusnarsberg	15,3	55,8	28,9	15,9	12,7	6,9
Nora	19,7	55,5	24,8	12,5	10,3	4,7
Örebro	20,8	61,7	17,5	21,3	15,3	5,6

* Utrikesfödd eller född inrikes med två utrikesfödda föräldrar. Källa: Regionförbundet, SCB

Levnadsvillkor viktiga för folkhälsan

Folkhälsan är ett uttryck för hälsotillståndet hos befolkningen som helhet. Det övergripande målet för folkhälsan är att skapa förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. I länet finns elva målområden för att uppnå en god folkhälsa i länet uppdelade i strategiska målområdena som berör livsvillkor, livsmiljöer och levnadsvanor.[3]

Sjukpenningtal 2012, dagar per försäkrad 16-64 åring

Allmän försäkringskassa	Kvinnor	Män
Södermanlands län	9,8	5,7
Västra Götalands län	10,5	6,1
Värmlands län	9,8	5,5
Örebro län	11,5	6,3
Västmanlands län	10,8	5,8
Riket	9,8	5,6

Källa: försäkringskassan

Hälsoläget skiljer mellan kommunerna

Befolkningen i Örebro län blir gammal och är förhållandevis frisk, även om sjukpenningtalen[4] är relativt höga. Sjukpenningtalen är i någon mån högre än riksgenomsnittet i alla länets

[3] Folkhälsoplan med folkhälsopolitiska mål En god och jämlik hälsa i Örebro län 2012–2015

[4] Antal genomsnittligt utbetalda dagar per år med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning eller rehabiliteringsersättning per registrerad försäkrad person 16-64 år.

kommuner. Högst sjukpenningtal hittar man i länets norra och sydöstra delar i kommuner som Degerfors, Ljusnarsberg och Hällefors. Kvinnor har högre sjukpenningtal än män.
I jämförelse med kringliggande län är sjukpenningtalen också höga för Örebro län som helhet, framförallt hos kvinnor. I länets norra och sydöstra delar är befolkningen i större utsträckning drabbad av långvarig sjukdom och invånarna där anser sig ha sämre hälsa jämfört med invånarna i Örebro och Lindesbergs kommun.

Fler i arbete runt Örebro

I majoriteten av länets kommuner låg den öppna arbetslösheten under april 2013 i linje med rikssnittet på 4,3 procent. Den öppna arbetslösheten var lägst i Lekebergs kommun (2,4 procent) och högst hade Laxå (5,7 procent) följt av Hällefors (5,1 procent). Överlag är arbetslösheten lägre i kommunerna som ligger nära Örebro än i de norra och södra länsdelarna.

Ungdomsarbetslöshet

Den totala ungdomsarbetslösheten låg också den nära nationella mätningar på 5,3 procent. I Askersund är ungdomsarbetslösheten lägst i länet medan den är högst i Kumla, Ljusnarsberg) och Lindesberg. Det är en större andel unga män som är arbetslösa jämfört med andelen unga kvinnor. Bland de utrikesfödda ungdomarna är andel öppet arbetslösa högre jämfört med hela gruppen 18-24 år.

Ungdomsarbetslösheten i Örebro län har sedan förra året minskat med 0,7 procentenheter. Enligt Arbetsförmedlingen var fortfarande 18,9 procent av den registrerade arbetskraften i gruppen 18-24 år öppet arbetslös i april, eller deltog i arbetsmarknadspolitiskt program.

Öppet arbetslösa april 2013 per kommun, procent registerbaserad arbetskraft

	Ungdomar 18-24 år	Kvinnor 18-24	Män 18-24	Utrikesfödda 16-64 år	Hela befolkningen (16-64)
Askersund	2,9	1,1	2,7	9,9	2,8
Degerfors	3,6	1,5	2,7	9,9	3,3
Hallsberg	5,2	2,3	4,2	11,4	4,3
Hällefors	5,2	3,1	3,9	12,7	5,1
Karlskoga	5,3	2,3	4,6	8,2	3,8
Kumla	6,6	4,0	4,6	12,2	3,7
Laxå	5,2	4,2	4,3	12,7	5,7
Lekeberg	3,7	1,1	3,6	8,7	2,4
Lindesberg	6,2	3,7	4,4	16,7	4,8
Ljusnarsberg	6,5	3,6	4,8	7,7	4,2
Nora	6,1	2,8	5,2	13,3	4,3
Örebro	5,2	2,4	3,5	13,2	4,6
Riket	**5,2**	**2,5**	**3,7**	**11,3**	**4,3**

Källa: Arbetsförmedlingens Arbetsmarknadsdatabas

Lägre medelinkomst i kranskommuner

Medelinkomsterna i länet som helhet ligger något lägre än rikssnittet. Det är skillnad mellan de olika kommunerna och lägst är medelinkomsterna i Hällefors och Ljusnarsberg. Högst är medelinkomsten i Kumla följt av Lekeberg och Örebro.

Medelinkomst, kr	Kvinnor	Män	Samtliga
Askersund	187 740	275 911	225 228
Degerfors	184 452	263 087	217 836
Hallsberg	187 356	273 696	224 554
Hällefors	169 126	244 200	205 553
Karlskoga	191 749	274 505	227 344
Kumla	201 436	285 052	239 170
Laxå	184 794	263 709	224 406
Lekeberg	193 670	274 828	233 358
Lindesberg	189 384	271 199	225 488
Ljusnarsberg	167 340	231 313	197 772
Nora	193 698	270 587	227 843
Örebro	201 098	270 711	232 076
Riket	203 510	275 652	235 177

Källa: SCB

Kvinnornas medelinkomst är betydligt lägre än männens. Beroende på kommun varierar andelen mellan 68 och 74 procent jämfört med männens medelinkomst. Störst skillnad är det i Askersund, Hallsberg, Hällefors, Karlskoga och Lindesberg. Minst skillnad är det i Örebro där skillnaden mellan kvinnors och mäns medelinkomst är mindre än rikssnittet.

Relativ lågutbildningsnivå

Utbildningsnivån i länet är i sin helhet låg, vilket framgår av såväl andelen högutbildade som andel behöriga till gymnasieskolan. I mer än en tredjedel av kommunerna är andelen högutbildade[5] under tio procent och det är stora skillnader i samtliga kommuner mellan kvinnors och mäns utbildningsnivå.

Procentandel av befolkning (>16 år) med minst 3 år eftergymnasial utbildning, 2011.	% av befolkning
Askersund	10
Degerfors	7
Hallsberg	9
Hällefors	7
Karlskoga	11
Kumla	10
Laxå	6
Lekeberg	12
Lindesberg	10
Ljusnarsberg	7
Nora	13
Örebro	20

Störst andel högutbildade finns i Örebro, lägst i Laxå. Det finns mer än dubbelt så många högutbildade kvinnor som män i nästan varje kommun. Örebro kommun ligger relativt bra till när det gäller andel högutbildade men för att vara en universitetsstad är en nivå på 20 procent låg, vilket kan jämföras med Uppsalas 28 procent och 36 procent i Lund. I länet har totalt cirka 16 procent av befolkningen mellan 16-64 år eftergymnasial utbildning på minst tre år. Nivån för riket ligger på ungefär 24 procent.

Utbildning inom de areella näringarna

Inom de areella näringarna finns det ett begränsat antal utbildningsmöjligheter i Örebro. På gymnasienivå har länet ett naturbruksgymnasium, Kvinnerstaskolan. Skolan erbjuder utbildningar inom fyra inriktningar: Djur, Lantbruk, Skog och Trädgård. Skolan erbjuder också viss vuxenutbildning men nyligen lade skolan ner trädgårdsutbildningen för vuxna. Den yrkesutbildning som finns för vuxna på Kvinnerstaskolan idag är anläggningsmaskinförare. Skolan har lärlingsutbildning inom lantbruk.

I samarbete med Pihlskolan i Hällefors erbjuder Sävenfors Vattenbruksskola elever möjligheter att läsa naturbruksprogram med inriktning på vattenbruk. Andra utbildningar i länet med viss koppling till de areella näringarna kan vara den ganska nya utbildningen inom biogasteknik som ges i Hallsberg.

[5] Med högutbildade menas här, personer som gått en eftergymnasial utbildning i minst tre år.

När det gäller livsmedel har Örebro län restaurang- och livsmedelsutbildningar på bland annat Virginska skolan i Örebro, Alléskolan i Hallsberg, Möckelngymnasiet i Karlskoga, Pihlskolan i Hällefors, John Norlandergymnasiet i Kumla och Lindeskolan i Lindesberg. På Örebro universitet vid Campus Grythyttan, finns möjligheter att studera måltidsinriktade utbildningar som Kulinarisk kock och måltidskreatör, Sommelier och måltidskreatör samt Måltidsekologprogrammet [6].

Kompetensutveckling inom de areella näringarna har också erbjudits inom Landsbygdsprogrammet dels i form av individuell rådgivning till målgruppen eller som gruppträffar med inriktning på för landsbygden och landsbygdsföretagarna viktiga ämnen. Andra möjligheter till utbildning har skett genom Leader bland annat som studieresor och temakvällar men också i form av ett utvecklingsprojekt för att utveckla affärsverksamheten hos områdets företag.

Energi och klimat

År 1990 var en tredjedel av Sveriges energianvändning förnybar energi. Andelen har sedan dess ökat till drygt 47 procent (2011). Ett nytt program för energi och klimat för Örebro län antogs av Länsstyrelsen och Regionförbundet i december 2012. Den är vägledande för kommunerna i regionen och ska fungera som inspiration för företag och organisationer. Programmet omfattar åren 2013-2016.

Energi- och klimatprogrammet anger fem strategiska prioriteringar för att uppnå minskad klimatbelastning samt effektiv och hållbar resursanvändning. Att ersätta fossil energi med förnybar energi och att producera mer förnybart är två av dessa fem prioriteringar.

Den största andelen förnybar energi kommer från trädbränsle inklusive skogsindustrins avlutning. Därefter följer vattenkraft, upptagen värme i värmepumpar, organiskt avfall, biodrivmedel och vindkraft. Sverige har den högsta andelen förnybar energi i förhållande till slutlig energianvändning i hela EU och det beror både på de stora tillgångarna av förnybar energi men också på en aktiv energipolitik.

Andelen förnybar energi stod redan 2009 för 51 procent av den totala energianvändningen i Örebro län. Ett skäl anses vara att det finns två stora skogsindustrier i länet samt att fjärrvärmeproduktionen använder en hög andel biobränslen.

Regionala delmål energi- och klimat

- År 2020 utgör mängden tillförd förnybar energi minst 60 procent av den totala energianvändningen i Örebro län
- År 2020 har utsläppen av växthusgaser i Örebro län minskat med minst 25 procent jämfört med 2005
- År 2020 har energiintensiteten i Örebro län minskat med 20 procent jämfört med 2008

[6] Utbildningen innehåller studier kring måltider, klimat och hälsa

Infrastruktur

Transporter

Örebro län har en gynnsam placering i landet med hela sex grannlän, vars transportströmmar berör oss. Länet berörs av flera regionala tågsystem, och i stort sett all godstrafik från norr som ska vidare till södra och västra delarna av landet går via Örebro och Hallsberg. Tre nationella stamvägar går igenom länet, E18, E20 och riksväg 50/Bergslagsleden, som är tänkta huvudvägar för långväga tunga transporter. Även riksväg 51 har stor betydelse för transporter mellan Örebroregionen och Norrköping/Linköpingregionen. Den tidigare kombiterminalen i Örebro tätort flyttade under 2012 till Marieberg, strax utanför staden. I och med utvecklingen av terminalområdet, stadens geografiska läge och väl utbyggda infrastruktur har området kring Örebro, Kumla och Hallsberg blivit ett viktigt logistiskt nav i Mellansverige.

Länet har en flygplats lokaliserad en dryg mil väster om Örebro. Flygplatsen har en central position i regionen, med närhet till bra logistik och omlastningsplatser. Från flygplatsen körs mest fraktflyg, men även fungerande charterflyg och linjetrafik.

I länet finns en av Sveriges längsta insjöleder som trafikeras av vägfärja, Vinöleden. Färjan är Vinöns enda allmänna förbindelse med fastlandet och är cirka 5 kilometer lång. Under 2012 färdades knappt 33 000 personbilar på färjan

Jordbrukets och skogsbrukets transporter utgör en stor del av den totala transportvolymen på väg- och järnvägsnät. Det rör sig om transporter till och från tusentals gårdar i länet och omfattar bland annat mjölk, bränsle, utsäde och slaktdjur. Länets läge och goda infrastruktur ger landsbygden en närhet till marknaden som många andra län saknar. Inom en radie av enbart 20 mil kan företagare nå ungefär halva Sveriges befolkning.

Möjligheterna till transport uppfattas olika inom länet. Enligt Svenskt näringslivs undersökningar om hur företagen i kommunerna uppfattar vägnät samt tåg- och flygförbindelser är det är stora skillnader i hur nöjda företagarna är. Goda förbindelser uppfattar man sig ha i Kumla, Hallsberg och Örebro. I Hällefors, Askersund, Karlskoga och Nora visar undersökningen att transportmöjligheterna inte uppfattas som riktigt godtagbart.

Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken i länet är utvecklad i och omkring de större tätorterna, men är sämre utvecklad i de mer glesbefolkade delarna av länet. Utifrån geografiska och trafikmässiga förutsättningarna kan man säga att kollektivtrafiken i första hand är utbyggd i och omkring Örebro tätort.

För att komplettera den ordinarie linjetrafiken/kollektivtrafiken har kommuner möjlighet att köra kompletteringstrafik på landsbygden. Kompletteringstrafiken är okänd för många men en möjlighet som innebär att många landsbygdsboende kan erbjudas transport till närmaste buss eller serviceort. Anslutningen till kompletteringstrafik varierar i länet och vissa kommuner har valt att ta bort den här möjligheten. Ansvaret för kompletteringstrafik är skilt från den ordinarie linjetrafiken som sköts av Landstinget. Reglerna skiljer sig också åt för respektive kommun.

Bredband

Grundläggande infrastruktur är en nödvändighet för att det ska vara möjligt att erbjuda och använda digitala tjänster. Men skillnader i förutsättningarna för den som bor på landsbygd eller i tätort är stora, och man pratar om att det finns en digital klyfta eller ett digitalt utanförskap.

I Örebro läns tätorter kan i genomsnitt två av tre företag och hushåll erbjudas anslutning till fiberbaserat bredbandsnät, vilket är klart över riksgenomsnittet. Kommunerna Hällefors, Hallsberg och Nora är bland de fem främsta i landet när det gäller bredbandstäckningen med fiber i orter med fler än 50 invånare. Bilden på landsbygden är dock en helt annan. Enligt PTS bredbandskartläggning i oktober 2012 har endast 4,9 procent av företagen och 4,8 procent av alla hushåll utanför tätorterna tillgång till framtidssäker IT-infrastruktur. Enbart två kommuner, Hällefors och Kumla, ligger över riksgenomsnittet. Många satsningar på fiberbaserade bredbandsnät har dock avslutats efter oktober 2012 och således bör dessa siffror ha stigit vid nästa mätning.

Marktillgång

Utbyggnad av markbundet bredbandsnät kräver tillgång till mark och ofta berörs många fastigheter. Markåtkomstprocessen kan ta tid och det är därför viktigt att arbetet med detta påbörjas tidigt. Projekt för utbyggnad av bredbandsnät på landsbygden drivs ofta av lokala grupper, så kallade byalag och som också därför hanterar frågor kring markåtkomsten. Det betyder att i regel görs detta av personer som har ringa erfarenheter eller kunskaper kring markåtkomst och de konskevenser för berörda fastighetsägare som olika lösningar kan medföra.

Internetanvändning hos landsbygdsföretagare

Våren 2013 genomförde Länsstyrelsen en enkätundersökning riktad mot landsbygdsföretagare för att ta reda på vad de anser om sina bredbandsförutsättningar och vilken roll Internet spelar för den egna verksamheten.
Resultaten visar att landsbygdsföretagares internetanvändning och vana av offentliga e-tjänster generellt sett är god. Företagarna använder i genomsnitt Internet elva timmar i veckan i sitt arbete och nio timmar på fritiden. Det nationella snittet är sex timmar per vecka i arbetet. Länet dras dock med problemet att hastigheterna och kvaliteten är för dåliga. Över hälften av de tillfrågade företagen är missnöjda med sin hastighet och majoriteten har i dagsläget inte tillgång till fiberuppkoppling utan använder alternativen mobilt bredband och ADSL. Landsbygdsföretagarna i länet utnyttjar inte heller Internet och dess möjligheter så pass mycket som de skulle kunna inom sina företag.

Näringsliv i Örebro län

Näringslivsstruktur

Sammanlagt finns det lite mer än 29 000 företag i länet. Av dem är 99 procent så kallade småföretag med 0-49 anställda[7]. En femtedel av företagen drivs av kvinnor och 12 procent drivs av en person med utländsk bakgrund.[8] Örebro län ligger därmed strax under riksnivåerna.

Antalet kvinnor som driver företag i länet ökar långsammare än riksgenomsnittet. Enbart Lekebergs kommun låg 2012 över riksgenomsnittet när det gäller antal kvinnor som bedriver företag, räknat på hela befolkningen. Lekebergs kommun hade motsvarande 7,7 procent jämfört med riksgenomsnittet på 7,2 procent.

Ungefär hälften av företagen i länet tillhör gruppen tjänstenäringar, en femtedel är areella näringar och övriga kategoriseras som industrinäringar. Lekeberg är den kommun som har störst andel företag inom de areella näringarna, 45 procent, i Ljusnarsberg industrinäringen störst och i Örebro kommun är tjänstenäringen starkast.

På landsbygden finns det flest företag inom jord och skog följt av företag inom byggindustrin, handel och företagstjänster. I tätorterna med fler än 10 000 innevånare (Örebro, Karlskoga och Kumla) finns det flest företag inom branschen företagstjänster, handel samt personliga och kulturella tjänster.

Arbetsställen

I början av 2000-talet ökade antalet arbetsställen i länet betydligt. I samband med finanskrisen 2008 -2009 vände trenden tillfälligt nedåt men i senaste mätningen, 2012, hade Örebro län knappt 29 500 arbetsställen vilket är betydligt högre än tidigare år. Flest arbetsställen, drygt 10 000, finns inom tjänstesektorn. Staten är en betydelsefull arbetsgivare och i länet finns 27 statliga myndigheter som totalt sysselsätter ca 7000 personer.

Antal arbetsställen landsbygd* efter antal anställda, 2012

	0	1-9	10-50	> 50
Lekeberg	852	179	36	4
Laxå	473	66	16	4
Hallsberg	1 044	27	0	0
Hällefors	539	90	11	0
Karlskoga	443	185	41	6
Ljusnarsberg	403	177	41	6
Örebro	3 003	289	79	18
Kumla	635	247	63	16
Degerfors	1 021	346	87	29
Karlskoga	335	202	42	17
Nora	889	208	36	13
Lindesberg	1 990	229	46	8
Summa landsbygd	11 627	2 245	498	121
Inklusive tätort	19 781	7 462	1 810	416

*Arbetsställen utanför tätorter med fler än 10 000 innevånare.[9] **Källa: SCB**

[7] 45 procent av företagen har inga anställda

[8] Med utländsk bakgrund menas en person född utomlands, eller en person född i Sverige med två utomlandsfödda föräldrar

[9] Glesbygd plus tätorter < 1 000 innevånare, tätorter inom glesbygdsområde > än 1 000 och < 10 000 innevånare. Tätortsnära, tätort > 70 000 innevånare, en mil, tätorter > 10 000 och < 70 000 innevånare, fem kilometer.

Merparten av arbetsställena har inga anställda eller färre än 10 anställda. År 2012 hade 80 procent av företagen etablerade utanför tätorter med mer än 10 000 innevånare inga anställda och endast 4,3 procent hade fler än tio anställda. Motsvarande siffror i tätorterna var 67,1 respektive 7,6 procent.

Företagsamhet

I länet fanns vid årsskiftet 2012/2013 totalt 19 913 ”företagsamma personer" [10] med engagemang i olika företag. Länet har relativt låg andel företagsamma och jämfört med resten av landet är vi bland de minst företagsamma regionerna.

Nyföretagande

Under de senaste åren har nyföretagande i länet ökat stadigt och under 2012 startades 1 641 nya företag, dubbelt så många som i början av 2000-talet. Nyföretagandet 2012 var starkast i kommunen Askersund och svagast i Hällefors och Laxå. Betraktas etableringsfrekvens per 1 000 invånare ligger däremot Laxå i topp (2011) och Degerfors i botten. Etableringsfrekvens är en god indikation på entreprenörsandan i ett område.

Överlevnadsgraden hos länets nystartade företag är god. Den senaste mätningen visade att 70 procent av företagen som startade 2008 hade överlevt sina första tre år. Det placerar Örebro län på en fjärde plats i den nationella statistiken.

Unga företagare

Det är stora skillnader i andelen unga företagare mellan länets kommuner. Lekeberg hade 2012 länets mest företagssamma befolkning och högst andel företagsamma ungdomar (18-35 år). Minst antal företagsamma ungdomar finns i Degerfors och Karlskoga.

Tabell: Företagsamhet i andel av befolkning. År 2012

Företagsamhet i andel av befolkning, 2012	Antal företagsamma	Andel företagsamma %	Andel kvinnor %	Andel unga %
Lekeberg	794	15,0	7,7	6,1
Askersund	1 051	13,0	7,1	5,1
Nora	880	11,7	7,1	4,0
Laxå	447	11,1	6,1	5,0
Lindesberg	1 839	10,9	6,1	4,3
Ljusnarsberg	349	9,7	5,7	4,0
Hallsberg	1 057	9,4	4,9	3,7
Örebro	9 649	9,4	5,4	4,3
Kumla	1 300	8,7	4,4	3,5
Hällefors	423	8,3	4,9	3,8
Degerfors	545	7,8	4,3	2,6
Karlskoga	1 579	7,3	4,3	2,9

Källa: Svenskt Näringsliv rapport ”Företagsamheten Örebro län 2013”

I länet finns flera olika satsningar på ungt företagande, främst riktat mot gymnasieungdomar på väg ut i arbetslivet. Ung Företagsamhet,[11] UF verkar i hela länet och erbjuder elever att få

[10] Som företagssam räknas personer som uppfyller alla, eller något av följande kriterier; F-skattesedel, är delägare i ett aktivt handelsbolag eller är VD eller ordinarie styrelsemedlem i ett aktivt aktiebolag.

[11] Ung Företagsamhet är en ideell, partipolitiskt obunden förening vars syfte är att samverka med skolan för att införa företagsamhet och ett engagerat näringsliv i det svenska utbildningssystemet. Genom sina utbildningar ger Ung Företagsamhet barn och unga möjlighet att träna och utveckla sin kreativitet, företagsamhet och sitt entreprenörskap.

prova på att starta, driva och avveckla ett företag under ett läsår. Från och med 2014 kommer naturbruksgymnasiet i Kvinnersta att aktivt delta i UF och erbjuda samtliga elever möjligheten att driva UF-företag vilket innebär att entreprenörskap och landsbygd lyfts fram.

Fram till mars 2015 drivs även samverkansprojektet *Entreprenörskap i skolan* av tre kommuner i länet och en lokal bank. Länsstyrelsen i Örebro län driver också egna projekt för att öka ungas företagande. Just nu pågår exempelvis projektet UPPSTART 124, som arbetar med att stötta och inspirera unga vuxna att starta och driva företag.

Trots stöd riktat mot unga har tillväxten av unga företagare i länet utvecklats betydligt långsammare än riksgenomsnittet de senaste tio åren.

Innovation och entreprenörskap

En allt snabbare utveckling i omvärlden ställer högre krav på innovation och förnyelse. Det är också viktigt för regional tillväxt, konkurrenskraft, entreprenörskap och näringslivsutveckling. I Örebro län finns en handlingsplan för innovation och entreprenörskap som antogs 2012 och som är en handfast plan för vad som behöver göras under 2012-2013. Handlingsplanen har Regionförbundet tagit fram i samarbete med andra organisationer i regionen och den fokuserar på företagsklimat, nya växande företag och regionens innovationssystem.

Under 2013 tog Örebro läns Landsting fram en förstudie ”Centrum för lokal utveckling och social ekonomi i Örebro län. Stöd och rådgivning för sociala innovationer”. Studiens utgångspunkter är att komplettera Örebro Regionens Utvecklings Strategi RUS, och handlingsplan inom innovationer och entreprenörskap samt att se vilka möjligheter som finns för Örebro Läns Landsting att utveckla samarbetet med idéburna sektorn.

Social ekonomi - näringsdrivande företag

I Örebro län fanns år 2009 totalt 1 518 näringsdrivande företag inom sociala ekonomin[12], nästan hälften av dessa återfinns i Örebro kommun men sett till flest företag per invånare ligger Lekeberg, Laxå och Askersund i topp. Två branscher dominerar när det gäller antalet sysselsatta, ”andra samhälleliga och personliga tjänster” som inkluderar exempelvis ekonomiska föreningar inom kultur och friskvårdsverksamhet samt ”fastighets- och uthyrningsverksamhet, företagstjänster” det vill säga konsultverksamheter, samverkansorgan för små företag, boknings och bokföringsbyråer, inköpsföreningar med flera. Under 2009 hade 14 800 personer anställning eller skattepliktig ersättning inom den sociala ekonomin och totalt betalades det ut 672 miljoner kronor i bruttolön och skattepliktiga förmåner.

Landsbygdsföretagande

De areella näringarna

Jordbrukets struktur

I Örebro län jobbade enligt Lantbruksregistret 6 000 personer inom jordbruk år 2010. Detta inkluderar även de som har arbetat endast en liten andel av sin tid inom jordbruk. Antalet personer som hade jordbruket som huvudsyssla var betydligt lägre, totalt 1 494 personer. Merparten av dem som någon gång arbetat inom jordbruk under året, totalt 4 800, var

[12] Definition av Social ekonomi - ”Med social ekonomi avses organiserade verksamheter som primärt har samhälleliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta, inte vinstintresse som främsta drivkraft”

företagarna själva och deras familjemedlemmar. Räknat i årsarbeten (AWU- annual work unit) har det skett en minskning i antalet sysselsatta inom jordbruket under den senaste programperioden, 2007-2013.

Andelen kvinnor har ökat under 2000-talet och år 2010 utgjorde kvinnor cirka 40 procent av arbetskraften inom jordbruket. Det finns dock vissa osäkerheter i trenderna eftersom definitionen av jordbruksföretag har ändrades 2005 och 2010.

Merparten av lantbruksföretagen drivs som enskild firma och en mindre andel som aktiebolag. Antalet lantbruksföretag har minskat med nästan nio procent under åren 2000 – 2010. Medelåldern på lantbruksföretagarna har ökat. Antalet företagare har minskat i alla ålderskategorier undantaget gruppen över 60 år. Störst minskning har skett i åldersgruppen under 45 år vilket är oroande eftersom de utgör grunden för de framtida lantbruksföretagen.

Åldersfördelning inom lantbruket i Örebro län

Ålder lantbrukare	**2000**	**2003**	**2005**	**2007**	**2010**	Förändring antal
< 34 år	195	138	150	141	118	-77
35- 49	838	709	765	681	616	-222
50-59	768	691	761	708	642	-126
över 60	708	681	799	853	927	219

En relativt stor del (37 procent) av länets jordbruksföretag klassas som småbruk, det vill säga jordbruk med en uppskattad arbetstidsåtgång på färre än 400 timmar per år. En nästan lika stor andel utgörs av växtodlingsföretag och en femtedel av företagen sysslar med husdjur.

Den totala åkerarealen var knappt 105 000 hektar år 2012. Åkerarealen har minskat stadigt under 2000-talet, totalt med cirka 2 800 hektar under tolv år. Andelen areal som brukas av heltidslantbrukare ligger relativt konstant, däremot minskar arealen som odlas av deltidslantbrukare. Den totala åkerarealen har minskat i ungefär samma storleksordning som arealen hos deltidslantbruken. Deltidslantbrukarna har dock i större utsträckning behållit betesmarkerna.

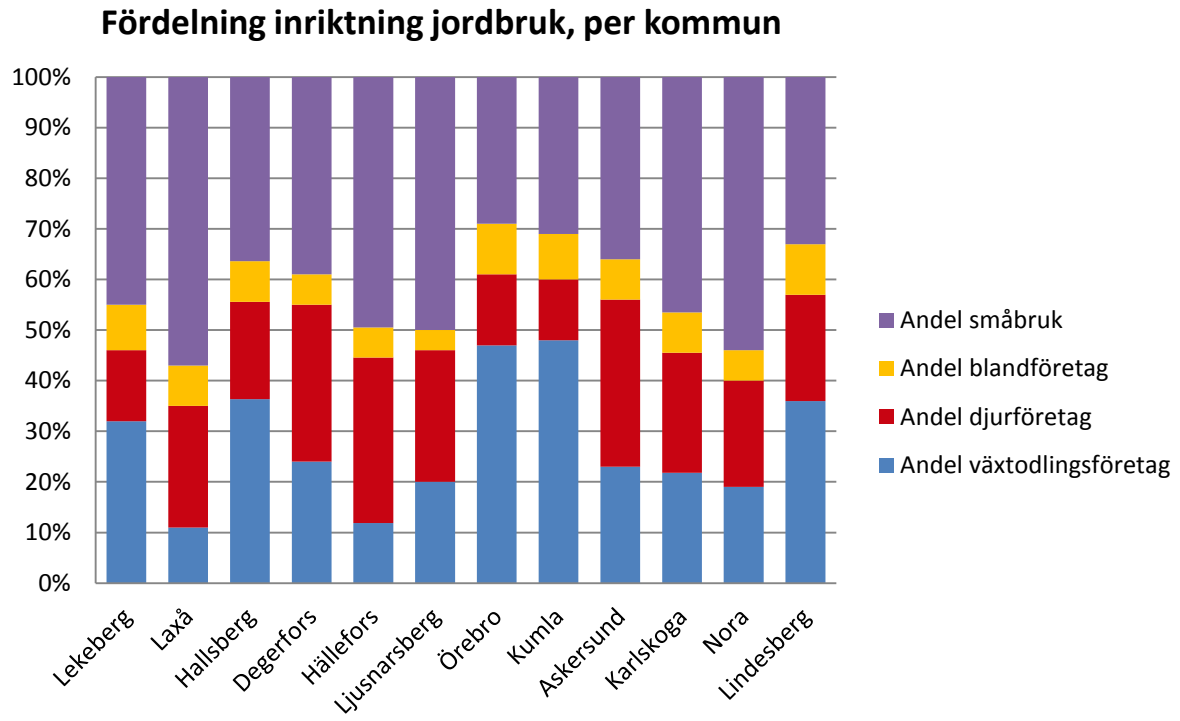

Diagram. Fördelning, utifrån arbetad tid, mellan olika driftsinriktningar i kommunerna. Källa: Allt om landet, Jordbruksverket

Växtodling

Odlingen domineras av spannmål och vall. Både arealen spannmål och dess andel av den totala arealen har dock minskat sedan år 2000. Från att ha utgjort drygt hälften av arealen till runt 45 procent. Andelen slåttervall har däremot ökat sedan 2005, från en fjärdedel av arealen till en tredjedel år 2012. Odlingen av oljeväxter har också ökat och har fördubblats sedan 2003. Potatisodlingen, som sker främst på mulljordarna i Kvismaredalen och Västernärke, har dock minskat med en tredjedel sedan 2000.

Mjölkproduktion

Trenden inom mjölkproduktionen är negativ i Örebro län och antalet företag har minskat stadigt under hela 2000-talet. Totalt har antalet mjölkföretag minskat med 75 procent sedan år 2000. Den nedåtgående trenden inom mjölkproduktionen sker också på riksnivå men minskningen har delvis skett i snabbare takt i länet. Det är i högre grad de mindre producenterna (färre än 49 kor) som har minskat i antal medan företag med fler än 74 kor har legat ganska konstant över åren.

Antalet mjölkkor i länet har minskat i takt med att företagen slutar med produktionen. Mängden invägd mjölk har också minskat men inte i riktigt lika stor grad som antalet mjölkkor. Mellan år 2000 och 2011 har invägningen minskat från ungefär 84 500 ton till cirka 54 500 ton, det vill säga minskat med 35 procent.

Örebro län är ett av de län som har störst andel ekologisk invägd mjölk. Produktionsåret 2011/2012 var ungefär en tredjedel av den invägda mjölken ekologiskt producerad vilket är betydligt mer än riksmedel som var 12,7 procent.

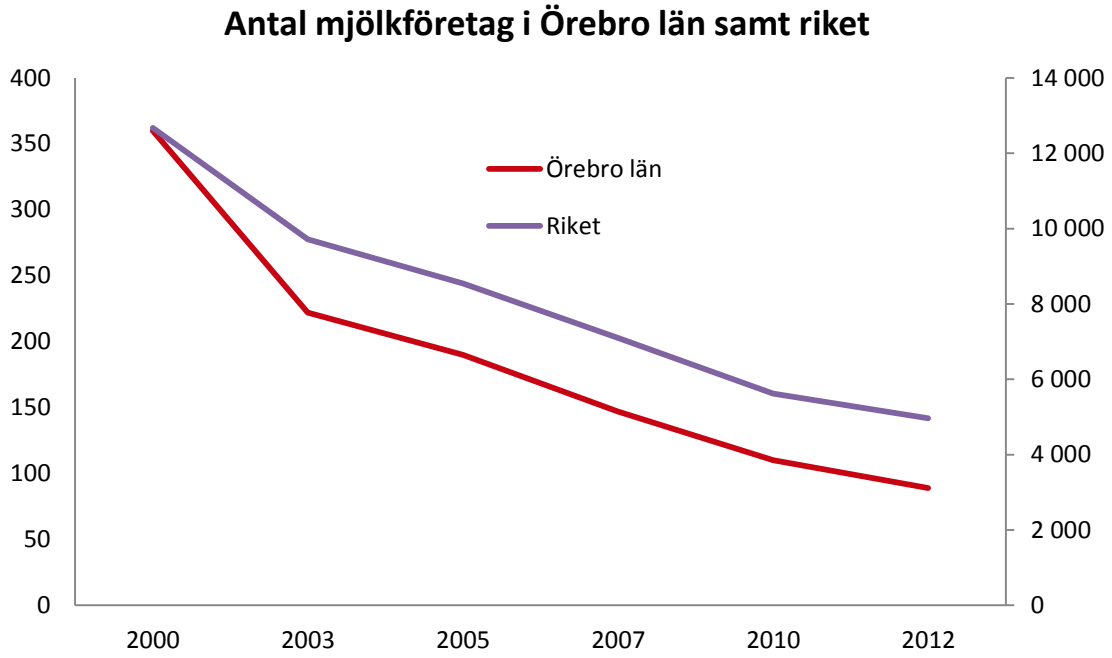

År 2011 lanserades projektet MjölkgreppeT vars syfte är att vända den negativa utvecklingen inom mjölkproduktionen i länet. Projektet drivs av LRF i Örebro län i samverkan med aktörer inom lantbruket och finansieras till ungefär hälften med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Nötköttsproduktion

Även i andra delar av nötköttsproduktionen är trenden negativ. Inom gruppen företag som har kvigor, stutar eller tjurar samt kalvar under ett år har runt en tredjedel av företagen försvunnit under 2000-talet. Antalet djur i samma grupp har också minskat men med ungefär en femtedel. Undantaget är produktion med amkor där antalet företag visserligen har minskat något men antalet djur har ökat med cirka 17 procent mellan åren 2000 och 2012. Det minskande antalet nötboskap i länet utgör ett hot mot möjligheterna att hålla betesmarkerna öppna.

Ägg- och kycklingproduktion

Äggproduktionen har ökat i länet under 2000-talet. Antalet höns i äggproduktion har fördubblats men samtidigt har antalet företag minskat. År 2010 hölls 95 procent av de äggproducerande hönsen på elva företag. För slaktkyckling är trenden den motsatta där både antalet företag och antalet slaktkycklingar har minskat kraftigt. År 2003 fanns 13 företag till 2 stycken år 2012.

Lammproduktion

Fårproduktionen har ökat kraftig i länet. Antalet får har fördubblats sedan 2003 och år 2011 fanns det drygt 27 000 får i länet. Producenterna har också blivit fler. Störst betydelse för ökningen

har dock de producenter som har fler än 50 tackor och baggar haft. År 2012 fanns det 369 företag med tackor och baggar i länet.

År 2012 försvann möjligheten att slakta lamm på Närkes Slakteri. Det innebär att slakten sker på andra slakterier med större transportavstånd som följs och därmed försämrade möjligheter för att exempelvis göra återtag av slaktat lamm för egen försäljning i andra kanaler än de stora slakteriernas.

En annan utmaning för fårproducenterna har under senare år varit en ökad närvaro av varg. Nästan hela länet bedöms ligga inom områden där det finns risk för angrepp. Intresset för stöd för uppsättning av rovdjursavvisande stängsel har ökat, delvis på grund av att ersättningen har höjts men också på grund av ett ökat antal observationer av varg i länet.

Grisproduktion

Grisproduktionen i länet har ökat under 2000-talet. Antalet företag har dock minskat. Antalet företag med över 100 slaktsvin har minskat från 43 stycken 2001 till 27 stycken 2012. Antalet slaktsvin har ökat med cirka 9000 djur under samma tidsperiod, 2012 fanns det 34 723 slaktsvin i länet. Antalet suggor har ökat med 1500 djur från 2001 till 2012. Antalet företag med fler än 50 suggor har minskat från 18 till 13 stycken.

Hästnäring

År 2010 uppskattades antalet hästar i länet vara cirka 9 800. I och med minskningen av nötdjur inom jordbruket ökar hästarnas betydelse som betesdjur. Hästarna bidrar också i jordbruksproduktionen tack vare behovet av foder- och betesareal. Andra typer av service som till exempel uppstallning eller inom turistverksamhet kan också vara en affärsmöjlighet på landsbygden.

Vidareförädling

I länet finns framgångsrika tillverkare inom ost, konfektyr och drycker, men vi är något svagar inom mjöl och andra mjölkprodukter än ost. Generellt i länet är matproducenter oftast små företag med svag lönsamhet. Intresset för lokalproducerade produkter blir allt större och enligt en nationell undersökning av HUI Research, i maj 2013, visade det sig att 50 procent av de tillfrågade uppgav att de köpte lokalproducerat minst en gång i veckan. Det var också första gången det visade sig att det inte var priset i första hand som var skälet till att man valde bort lokalproducerade alternativ.

Skogsbruk

Den produktiva skogsarealen i länet är 586 000 hektar. Av den ägs en knapp tredjedel av Sveaskog och två tredjedelar privat av privata aktiebolag och enskilda ägare. En mindre del (cirka 1,5 procent) ägs av övriga allmänna ägare. År 2011 fanns det totalt 6 583 brukningsenheter i länet och det totala antalet skogsägare var 8 876. Knappt 38 procent av dem är kvinnor.

Många av skogsfastigheterna ägs av så kallade utbor, det vill säga personer som bor i en annan kommun än den där brukningsenheten ligger. År 2011 var det 27 procent av brukningsenheterna som ägdes av en utbo eller delvis utbo. Störst andel utbor finns i Hällefors och Ljusnarsberg följt av Askersund och Laxå.

Stora mängder virke transporteras på vägarna till och från skogen, massa- och pappersbruken, sågverk och vidare till slutkund. Behovet av väl fungerande vägnät är av stor betydelse för alla verksamma inom skogen.

I Hällefors invigdes en ny virkesterminal år 2007 som är en uppsamlings- och omlastningsplats för massaved och timmer från hela västra Bergslagen. Från virkesterminalen fraktas sedan virket vidare till sågverk och processindustrier med hjälp av tåg.

Turism

Genom vårt geografiska läge har Örebro län utvecklat mötesturismen och blivit ett givet mål för konferenser och sammanträden. Affärsresenärer står för 74 procent av alla gästnätter i länet, vilket är betydligt högre än riksgenomsnittet på 65 procent.
Svenska gäster är överrepresenterade på länets boendeanläggningar som totalt redovisade över 1,1 miljon övernattningar i länet under 2011.

Visionen i Sveriges strategi för turism:

”Med fokus på hållbarhet ska vi fördubbla svensk besöksnäring på tio år. 2020 är besöksnäringen Sveriges nya basnäring. Resmålet Sverige är ett naturligt förstahandsval för den globala resenären. Näringen omsätter 500 miljarder kronor och erbjuder 35 exportmogna destinationer.”

Det kan vara svårt att mäta sysselsättning med statistik inom turismbranschen, eftersom många är säsongsanställda och har fler anställningar. I en mätning som gjordes under lågsäsong november 2012 var det 2 071 personer anställda inom länets besöksnäring och 1 363 personer hade sin huvudsakliga sysselsättning inom besöksnäringen.
År 2012 fanns i Örebro län
1 506 företag inom besöksnäringen.

För att arbeta vidare med att utveckla turismen i Örebro län påbörjade Regionförbundet, under våren 2013 arbetet med en ny handlingsplan för turism.

Sjöarna som lockar

I Örebro län finns 1 901 sjöar med en yta av totalt 112 000 hektar. Hjälmaren och Vättern samt den rikliga förekomsten av mindre sjöar utgör en resurs i sig för olika typer av turism. Här finns många möjligheter både för den som har tillgång till båt och för den som vill vistas i de vackra miljöerna till exempel Norra Vätterns Skärgård, Vinön, Katrinelund och Hampetorp.

Turistfiske

I april 2013 antog Jordbruksverket och Havs- och Vattenmyndigheten en strategi för Svenskt fritidsfiske och Fisketurism. Där står bland annat att visionen för fisketurism i Sverige är att den ska kunna bedrivas långsiktigt hållbart och fördubblas till år 2020.
I Örebro län upplåts fiske till allmänheten bland annat i form av vatten förvaltade av 84 kortfiskeområden varav 42 är fiskevårdsområdesföreningar. Stora områden mark och vatten ägs av Sveaskog och andra skogsbolag. Dessutom finns allmänt vatten och fritt handredskapsfiske i Hjälmaren och Vättern. Sammantaget beräknas cirka 85 procent av länets vattenareal vara upplåtet till allmänheten för fiske.

Den stora tillgänglighet till fiskevatten plus att många av dessa ligger naturskönt gör att fritidsfisket i länet är relativt omfattande och då speciellt sportfisket det vill säga fiske med

handredskap. I jämförelse med övriga Sverige är Örebro län ännu inte något stort ”turistfiske län” och i dagsläget finns knappt 20 turistfiskeföretagare med verksamhet i länet.

Fågelturism

I Örebro län finns flera intressanta fågellokaler där tusentals fåglar rastar på sin väg norr eller söderut. Kvismaren. Oset och Tysslingen tillhör några av Sveriges främsta fågelsjöar i sällskap med exempelvis Ottenby på Öland och Hornborgasjön i Västergötland. Kvismaren anses höra till Sveriges värdefullaste fågellokaler för en mängd olika arter av vadare och simfåglar. Området finns idag med på FNs lista över internationellt värdefulla våtmarker. År 2008 genomfördes en förstudie där man menar att fågelsjöarna bör vara en del av ett helhetskoncept i länets satsningar på naturturism och fågelturismen har potential att bidra till fler besökare från länet, övriga Sverige men även utlandet.

Kulturturism

I den Regionala Utvecklingsstrategin framgår att ”nytänkande och korsbefruktning av kulturformer ska premieras och gränsöverskridande möten och samarbeten ska uppmuntras”. Kulturen är betydelsefull för länets utveckling både ekonomiskt och socialt. Satsningar görs på ung kultur men även på vår historia och våra värdefulla kulturmiljöer.

I länets landsbygder finns många kulturmiljöer att utveckla turistiskt och under föregående programperiod iordninggjordes flera områden för att locka fler besökare. Genom att hitta nya sätt att locka människor får också fler möjlighet att uppleva historiska kulturmiljöer. I och omkring kulturreservatet Pershyttan startade ”Bergslagstramp”. Flera vandringsleder har även utvecklats till ”Pilgrimsvandringar”, där besöksföretag arrangerar turer i munkarnas spår, bland annat i Ramundeboda. Antonitmunkarnas liv i det medeltida Ramundeboda har också skildrats i en barnbok och på platsen finns ”bygglek” anpassat för barn.

En större satsning kring kulturarv och turism i Bergslagen har gjorts gemensamt av länsstyrelserna i Dalarnas, Gävleborgs, Värmlands, Västmanlands och Örebro län, Intresseföreningen Bergslaget (kommuner och landsting i Bergslagen) samt Riksantikvarieämbetet och KTH. Syftet är att utveckla besöksmål och stödja entreprenörer som brukar kulturmiljöer och kulturarv som resurs för sina verksamheter. I satsningen finns bland annat Stripa gruva, som utsågs till årets industriminne 2010 och kulturreservatet Pershyttans bergsmansby där det byggs ett besökscentrum för att utveckla området till ett modernt och tillgängligt besöksmål för alla.

Friluftsturism

Örebro län har i dag många skyddade områden, 200 naturreservat och två nationalparker. Här finns allt från djupa naturskogar och vida myrar till sötvattensskärgård och kalkrika ängar.

De skyddade områdena är en resurs för det lokala friluftslivet och kan ge förutsättningar för utveckling av hållbar naturturism och besöksnäring i regionen.

Bergslagsleden är en av Sveriges längsta vandringsleder och går genom hela Örebro län. Den är 28 mil lång och indelad i 17 etapper som är mellan 7 och 23 km långa. Leden startar i

Kloten, vid gränsen till Dalarna, och slutar vid Stenkällegården, långt nere i västgötadelen av Tiveden.

I december 2011 antogs det Regionala programmet för skötsel och förvaltning av skyddade områden 2012-2020, Värna, Vårda, Visa. Satsningar på att få fler besökare i skyddade områden består bland annat av att öka tillgängligheten och besöksanordningar i vissa områden medan man i andra områden vill hålla fritt från anläggningar och behålla karaktären av orörd vildmark.

Målet för arbetet med skyddade områden är att det ska finnas en spännvidd av reservat från orörda och vildmarksartade till andra som innehåller anläggningar av hög kvalitet. Alla grupper i samhället ska kunna besöka något skyddat område, vilket innebär att en del områden är anpassade för besökare med särskilda behov.

Cykelturism

I länet finns väl utvecklade möjligheter att turista via cykel. Länet har Sveriges ledtätaste och största cykelområde från Tiveden i söder till Ljusnarsberg i norr. Mountainbikeleder har utvecklats, och idag finns fem stora markerade och utmärkta områden i hela länet. Exempelvis finns det i området kring Pershyttan idag 10 olika mountainbikeleder, om totalt 18 mil, som lockar cyklister från hela landet och övriga Europa.

Idag pågår ett stort cykelprojekt, Central Baltic Cycling, där flera typer av cykling utvecklas såväl på väg som i skogen. Det finns även satsningar på cykelvänligt boende som skapar förutsättningar för cykelturister att övernatta.

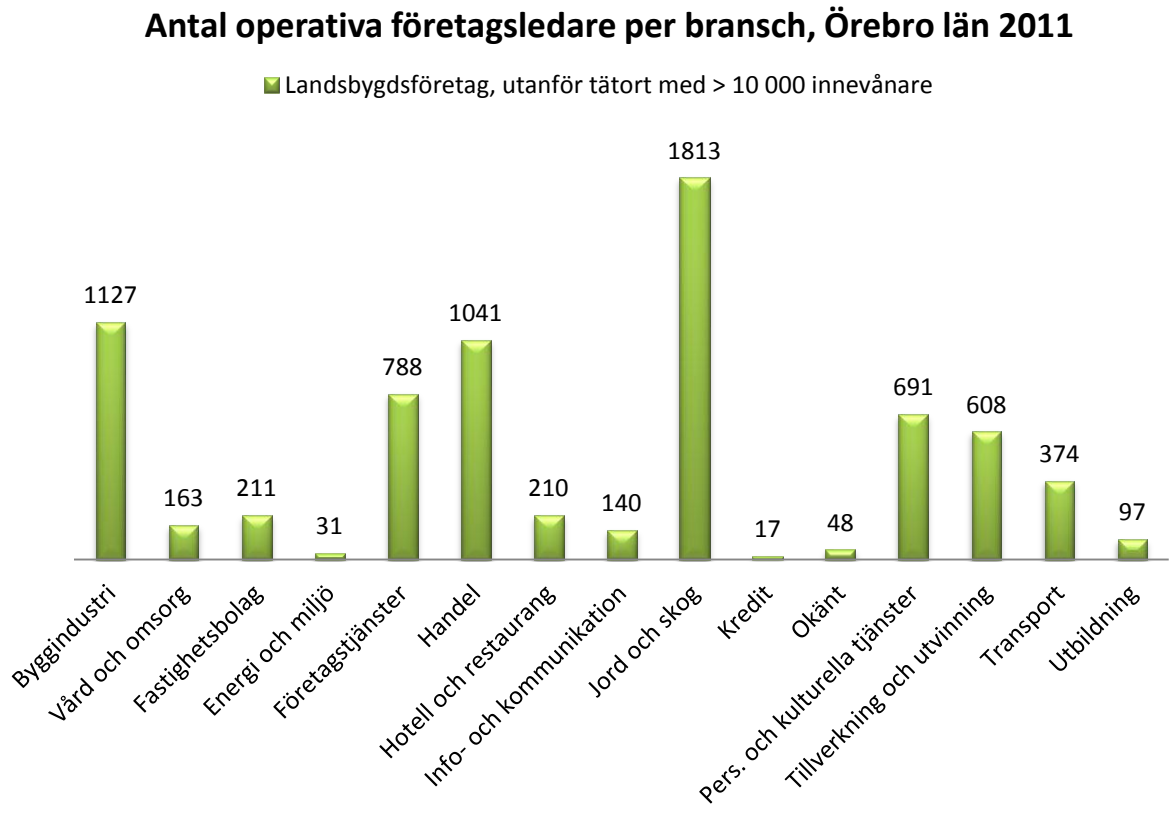

Diagram över antal företagsledare fördelat på branscher. Källa: SCB

Övrigt näringsliv på landsbygden

Landsbygden kan erbjuda en attraktiv miljö för många företag som drar nytta av landsbygdens resurser och möjligheter. Allt från stora industriföretag som Zinkgruvan Mining AB till små tjänsteföretag med kundgrupper lokalt och regionalt.

Största antal företag, sett till antal företagsledare inom olika branscher finns inom Jord och skog följt av företag med byggverksamhet, handel och företagstjänster.

Lokal utveckling

Service på landsbygden

Dagligvaruhandel

Tillgången till kommersiell service i form av dagligvarubutiker och drivmedelsstationer är förhållandevis god. Butiksnedläggningarna på landsbygden har varit få de senaste åren. Antalet butiker har istället ökat då några orter fått tillbaka en affär. Under våren 2013 fanns 32 livsmedelsbutiker på landsbygden, vilket är en hög siffra sett till länets geografiska yta och avstånd till närmaste alternativa inköpsställen. Flera lanthandlare har dock en liten omsättning och dålig lönsamhet. Det är troligt att några butiker kommer att läggas ned inom några år.

Trots att utbudet av livsmedelsbutiker är omfattande finns brister i vissa geografiska områden och på vissa orter som medför att mer insatser behövs för att trygga dagligvaruförsörjningen. När kundunderlaget viker och det inte går att få lönsamhet i en butik är trenden att nya servicelösningar prövas som möjliggör inköp av dagligvaror, så även i vårt län. Anropsstyrd kollektivtrafik för de målgrupper som inte på egen hand kan ta sig till en affär i en tätort är ett alternativ som testats och tagits emot positivt av kunderna.

Drivmedel

Någon större utglesning av drivmedelsanläggningar har inte skett även om några stationer har försvunnit. Likt butikerna har nya stationer tillkommit. Investeringar har bland annat gjorts i ovanjordsanläggningar som resulterat i en ökad tillgänglighet till drivmedel för både företag och privatpersoner på de aktuella orterna. Antalet stationer kan dock öka något då drivmedel inte finns inom ett rimligt avstånd i hela länet.

Annan service

Annan service, statlig, landstingskommunal och kommunal är inte lika utbredd, särskilt i den mera perifera landsbygden utanför tätorterna. Statliga bolag såsom Posten AB, AB Svenska Spel och Systembolaget AB försvinner allt mer från landsbygden med sin verksamhet. Antalet ombud minskar kontinuerligt när företagen inte ser någon lönsamhet i att finnas på landsbygden. Kommunala servicepunkter saknas i det närmaste helt. Fysiska bank- och posttjänster minskar i omfång, till exempel bankkontor, uttagsautomater och postombud, vilket påverkar människor och företag negativt.

Landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Från den 1 februari 2010 kan områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS-områden) redovisas i kommunens översiktsplan. Inom ett LIS-område finns möjligheten att som särskilt skäl för dispens, ange att ett strandnära läge för en byggnad, verksamhet, anläggning eller åtgärd bidrar till utvecklingen av landsbygden. Inom ett LIS-område kan följaktligen en lättnad i strandskyddet komma ifråga för att främja landsbygdsutveckling, men det är under förutsättning att strandskyddets syften inte motverkas. I Örebro län har hittills Karlskoga, Hallsberg, Laxå, Lekeberg och Askersunds kommun ansökt om att göra LIS-områden.

Social ekonomi - *ideell sektor*

Till social ekonomi räknas även ideell sektor och under 2011 fanns fler än 3 000 registrerade föreningar i Örebro län. Över hälften finns i Örebro kommun men i förhållande till antal invånare finns fler föreningar i Hällefors, Laxå och Lindesberg.

Under 2013 tog Örebro läns Landsting fram en förstudie ”Centrum för lokal utveckling och social ekonomi i Örebro län. Stöd och rådgivning för sociala innovationer”. Studiens utgångspunkter är att komplettera Örebro Regionens Utvecklings Strategi RUS, och handlingsplan inom innovationer och entreprenörskap samt att se vilka möjligheter som finns för Örebro Läns Landsting att utveckla samarbetet med idéburna sektorn.

Lokala utvecklingsgrupper

I Örebro län finns för närvarande cirka 140 stycken lokala utvecklingsgrupper som är medlemmar i Hela Sverige ska leva. Utvecklingsgrupperna är byalag, samhällsföreningar och framtidsgrupper som arbetar med helhetssyn, bred förankring och ett framåtsyftande perspektiv för sin bygd.

Lokala Utvecklingsplaner

Under innevarande programperiod, 2007-2013, togs åtta lokala utvecklingsplaner fram av lokala utvecklingsgrupper i samarbete med Länsstyrelsen och Hela Sverige ska Leva. Planerna har under våren 2013 presenterats för kommunerna och visar åt vilket håll bygderna vill arbeta vidare. De orter som har deltagit i projektet är: Ställdalen, Bredsjö/Hjulsjö, Ervalla, Mullhyttan, Svartå, Hasselfors, Hammar och Hjortkvarn.

Genomförda åtgärder i Landsbygdsprogrammet 2007-2013

I Landsbygdsprogrammet 2007-2013 är ett övergripande mål en ekologiskt och socialt hållbar utveckling på landsbygden. I Sverige har en stor del av pengarna använts för olika miljöåtgärder men många av stöden och ersättningarna ska också stimulera företagande och tillväxt på landsbygden.

Av de 16 svenska miljömålen har Landsbygdsprogrammet 2007-2013 framförallt lyft:

- Begränsad klimatpåverkan
- Ett rikt odlingslandskap
- Giftfri miljö
- Ingen övergödning

Man har också lagt fokus på klimatanpassning av jordbruket och ekologisk produktion.
Fler av åtgärderna inom Landsbygdsprogrammet gynnar också andra miljömål som ”Myllrande våtmarker”, ”Ett rikt växt- och djurliv” och ”Grundvatten av god kvalitet”.

Åtgärder inom miljö

Miljömål - Ett rikt odlingslandskap

Nästan alla stöd inom Landsbygdsprogrammet gynnar ett rikt odlingslandskap, men på olika sätt. En levande landsbygd med ett aktivt brukande är viktigt för det öppna landskapet. Stöd som skapar underlag för betande djur, vallstöd, våtmarker, kulturmiljöstöd, stöd för vargstängsel är exempel på stöd som gynnar målet. Man kan också säga att gårdsstödet i sig gynnar ett rikt odlingslandskap, eftersom en bärkraftig jordbrukssektor behövs för att klara av de miljöinvesteringar som behöver göras för att klara miljömålet.

Miljömål Ett rikt odlingslandskap

Åtgärder som bidrar till miljömålet:

- Stöd till betesmark
- Stöd till våtmarker
- Stöd till utrotningshotade husdjursraser
- Stöd till rovdjursstängsel
- Kulturmiljöstöd
- Stod till vallodling
- Kompensationsbidrag
- Gårdsstöd

I den senaste utvärderingen(2012) av hur länet klarar av att miljökvalitetsmålet ”Ett rikt odlingslandskap” konstateras att miljötillståndet inte har försämrats tack vare de miljöinsatserna som har gjorts.

Stöd till Betesmark

I utvärderingen av miljömålen konstaterar man att en allt viktigare fråga för betesmarkerna och miljömålet Ett rikt odlingslandskap är möjligheten att hålla de värdefulla betesmarkerna med tillräckligt många betesdjur. Antalet mjölkkor, kvigor och stutar har minskat kraftigt under 2000-talet (se avsnitt Jordbrukets struktur).

Arealen betesmark, naturliga gräsmarker, med miljöstöd har legat ganska stilla på strax under 8 500 hektar i länet under senare år. Örebros delmål för betesmark 2010 var minst 8 500 hektar. År 2012 var arealen betesmark som låg inom åtaganden 8 748 hektar. Antalet sökande var 887 brukare.

Även om länet nått målsättningen med 8 500 hektar betesmark år 2010 ser situationen olika ut i kommunerna. I Degerfors, Ljusnarsberg och Hällefors minskade arealen betesmark med mellan 12 och 17 procent från år 2000 till 2011 och i Karlskoga och Lindesberg har det bara skett en marginell ökning av betesarealen. I övriga kommuner har det däremot skett en stor procentuell ökning, framförallt i Kumla kommun.

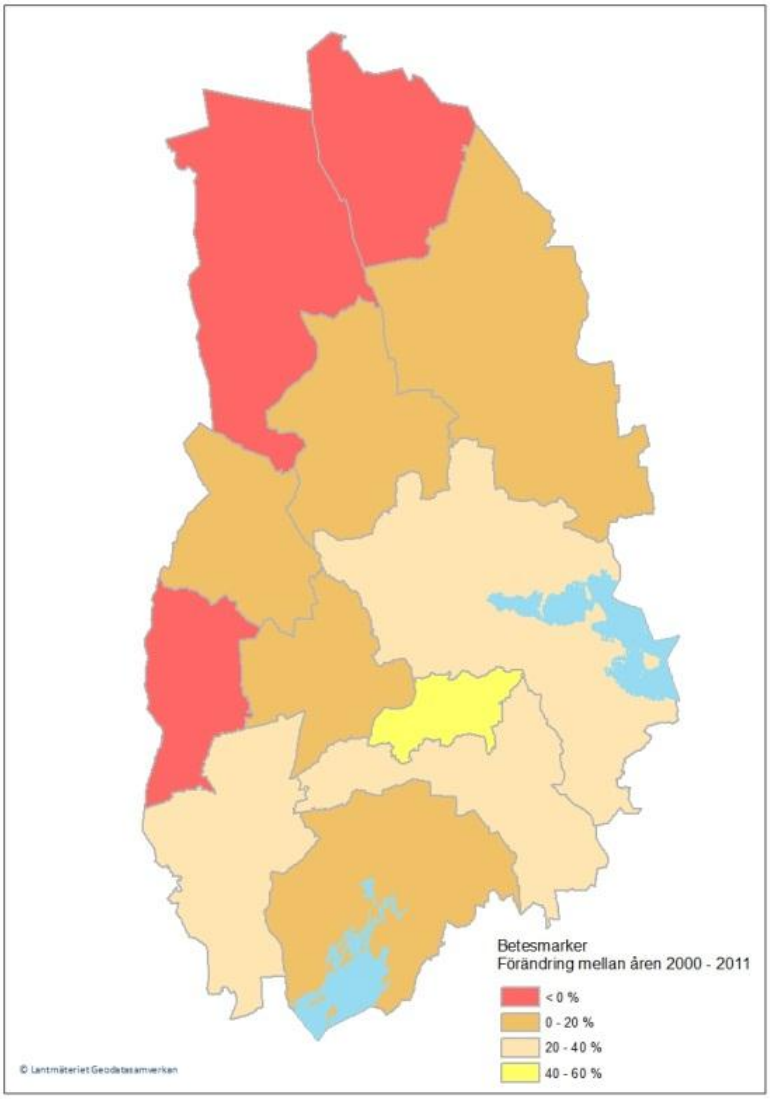

Arealen naturliga slåttermarker har under senare år varit konstant eller till och med minskat något. År 2012 var den 185 hektar medan målet för 2010 var minst 350 hektar i länet. Ett skäl är att ersättningsnivåerna för att vårda och återuppta slåtter av naturliga ängsmarker har visat sig vara för låg. Länets mål för skogsbete var en ökning jämfört med 2005 och det är väl uppfyllt. Arealen för 2013 beräknas bli knappt 183 hektar jämfört med 94 hektar år 2007.

Länsstyrelsen beviljades under 2012 medel för det femåriga naturvårdsprojektet RECLAIM Life, som omfattar två Natura 2000-områden. Totalbudgeten för projektet är 25 miljoner och inom projektet kommer slåtter- och betesmarker att restaureras i Tysslingen, Örebro kommun och Venakärret i Nora kommun. Reclaim Life finansieras till stora delar av EU:s Life-fond.

Stöd till Våtmarker

Att anlägga och återskapa våtmarker i odlingslandskapet är viktigt både för att minska växtnäringsläckage från åkermark och för att bevara/öka den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. En våtmark kan även fungera som buffert och utjämna höga vattenflöden, vilket minskar risken för översvämningar. Våtmarker har också betydelse för rekreation och jakt samt kulturhistoriska värden.

Historiskt har stora arealer våtmarker dikats ut och torrlagts på Närkeslätten. Uppemot 90 procent av våtmarkerna på slätten torrlades i de stora sjösänkningarna. Delar av dessa våtmarker är värdefulla att återskapa, inte minst med tanke på övergödningen av sjöar och vattendrag.

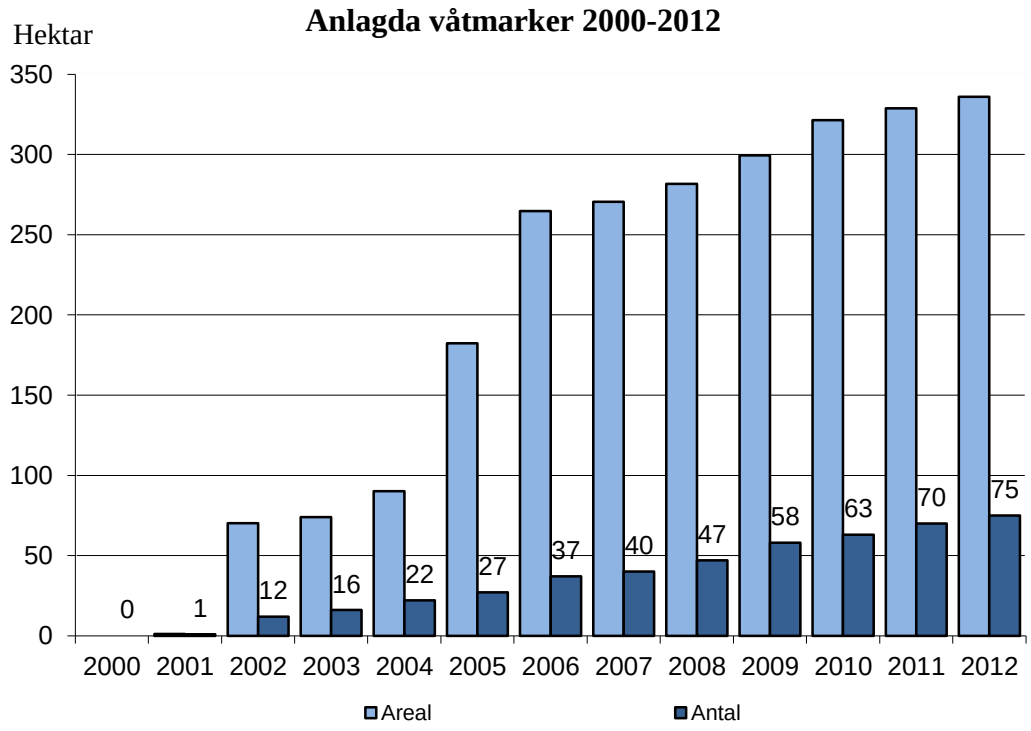

Anlagda våtmarker 2000-2012. Källa: Jordbruksverkets handläggningssystem LB.

Nyskapandet och restaureringen av våtmarker har gått ganska långsamt. Sedan år 2001 fram till 2012 har 75 olika våtmarker anlagts med en total areal på 336 hektar. Det är ungefär två tredjedelar av den areal som skulle ha anlagts enligt länets delmål i ”Myllrande våtmarker”. Under samma period har 23 småvatten, mindre än ett hektar anlagts. Målet till 2010 var att anlägga minst 120 småvatten.

Under 2011 genomfördes en uppsökande verksamhet för att hitta bra våtmarkslägen vilket ledde till att ett antal bra lägen identifierades. Några stora våtmarker är under anläggning perioden 2013-2015 vilket gör att länet närmar sig en våtmarksareal på 500 hektar.

Stöd till utrotningshotade husdjursraser

Många av våra husdjursraser utgör ett levande kulturarv. På lång sikt kan mångfalden också göra att vi står bättre rustade för att möta nya miljöer och villkor. Djuren är också viktiga för att vårda naturen. Intresset för att hålla får av lantraser har vuxit kraftigt sedan början av 2000-talet. År 2001 hade åtta lantbrukare lantrasfår men 2012 hade antalet vuxit till 34. Antalet får av lantras i Örebro län har under samma period ökat från 193 till 970 stycken. Länets miljömål för 2010 var 300 lantrasfår.
Denna positiva utveckling har inte varit lika tydlig när det gäller nötdjur av lantras där antalet inom Örebro län kretsar kring målnivån 100 nötkreatur år 2010.

Stöd till Rovdjursstängsel

På senare år har stöd för rovdjursavvisande stängsel blivit en komponent för att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap. Ersättningen för uppsättning av rovdjursstängsel har funnits i landsbygdsprogrammet sedan 2010 och lämnas i första hand för stängsel kring mark som betas av får eller getter i de områden där det finns risk för vargangrepp (i stort sett hela länet). Initialt var ersättningen 20 kronor per meter men höjdes i juni 2012 till 50 kronor per meter. Fram till maj 2012 har 138 kilometer stängsel satts upp i länet. Länsstyrelsen har från 2010 fram till maj 2013 beslutat om drygt 6,9 mkr. Intresset för stödet har ökat dels tack vare höjningen av stödet 2012, dels på grund av debatten och ett ökat antal observationer av varg i länet. Antalet vargar i länet bedömdes i april 2013 uppgå till 45 djur fördelat på elva revir.

Kulturmiljöstöd

Stöden för natur- och kulturmiljöer är till för att bevara och tydliggöra landskapselement i odlingslandskapet. Exempel på landskapselement är stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, öppna diken och alléer. Många av dessa landskapselement har i dagens jordbrukslandskap förlorat sin ursprungliga funktion och övergått till att bli historiska dokument över ett äldre jordbrukarsamhälle.

Intresset för kulturmiljöstödet har minskat genom åren främst på grund av att ersättningen 2007-2013 är lägre än den har varit tidigare. År 2001 var drygt 32 000 hektar åkermark i Örebro län anslutna. När landsbygdsprogrammet förnyades 2007 sjönk arealen till 18 000 hektar och 2013 är 16 700 hektar anslutna till stödet. Öppna diken i stödet har minskat till en tredjedel (totalt 2 111 kilometer) jämfört med 2001. Skötta stenmurar har minskat från 170 kilometer 2001 till 107 kilometer år 2013 och antalet skötta odlingsrösen och allé träd har ungefär halverats under samma period. Under 2012 delades drygt 1,9 miljoner kronor ut i kulturmiljöstöd.

Stöd till vallodling

Syftet med ersättningen är att bidra till ett öppet och varierat odlingslandskap, minska växtnäringsläckage och erosion från åkermark och att begränsa användningen av kemiska växtskyddsmedel. Stödet finns i hela länet med tilläggsersättning för djur (nöt, får, getter) i skogsbygden. 2012 betalades 17,2 miljoner kronor ut i vallstöd till 1 209 lantbrukare.

Kompensationsbidrag

Syftet med ersättningen är att kompensera för sämre produktionsförutsättningar samt att främja fortsatt och traditionell jordbruksproduktion i mindre gynnade områden, för att på så sätt bidra till att en livskraftig landsbygd bevaras. Ersättning ges i Örebro läns skogsbygder för vallodling och bete i samband med djurhållning. I norra och västra delen av länet ges också kompensationsbidrag för odling av spannmål. 2012 betalades 15,5 miljoner kronor ut till 475 lantbrukare länet.

Gårdsstöd

Gårdsstödet infördes i Sverige den 1 januari 2005 och gäller tillsvidare. Stödet bidrar till att hålla nere livsmedelspriserna och är inte kopplat till vad som produceras, eftersom det ska vara konsumenternas efterfrågan, inte stöden, som driver vad som produceras. En förutsättning för att kunna få gårdsstöd är innehav av stödrätter.

Gårdsstödet i EU:s jordbrukspolitik

EU:s jordbrukspolitik är uppdelad i två så kallade pelare. Gårdsstödet ingår i den första pelaren tillsammans med bland annat subventioner och mjölkkvoter.

Den andra pelaren, där Landsbygds-programmet ingår, har en mindre budget och medfinansieras av medlemsländerna.

Miljömål - Ingen övergödning

Miljömålet Ingen övergödning syftar till att minska tillförsel av gödande ämne i mark och vatten så att det inte har någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten. Enligt EU:s vattendirektiv ska vattenförekomsterna senast 2021 ha minst god status.
I Örebro län bedömdes år 2012 att 15 procent av länets sjöar och 30 procent av vattendragen ha övergödningsproblem. Enligt EU:s vattendirektiv hade de dålig eller otillfredsställande status.
Ett arbete pågår för närvarande med att ta fram nya statusbedömningar för klassificeringar av alla sjöar och vattendrag i Örebro län. Den nya klassificeringen beräknas vara klar hösten 2013 och då kan en del av vattendragen i länet få nya klassningar.

Länets mål har varit en 30-procentig minskning av vattenburna kväveutsläpp från mänsklig verksamhet år 2010 jämfört med 1995 års nivå. Utsläppen av kväve har inte minskat i den mån det behövs för att uppnå målet. Länsmålet för fosfor har varit en minskning med 20 procent senast 2010 jämfört med 1995 års nivå. I vissa beräkningar har det uppnåtts.

Miljömål Ingen övergödning

Åtgärder som gynnar miljömålet:

- Stöd till Skyddszoner
- Stöd för minskat kväveläckage
- Stöd för miljöskyddsåtgärder
- Stöd för anläggning av Fosforfälla
- Kompetensutveckling, exempelvis Greppa Näringen
- Stöd för våtmarker

Länets utsläpp av ammoniak har minskat kontinuerligt under 2000-talet dels beroende på att djurhållningen har minskat men också delvis på grund av ökade krav vid hantering och spridning av stallgödsel.

Stöd till Skyddszoner

Skyddszoner är en gräsbevuxen remsa på 6-20 meters bredd längs vattendrag. Syftet är att minska förluster av fosfor till vattendraget (erosion och ytavrinning). Skyddszoner är också en viktig åtgärd när det gäller miljömålet Giftfri miljö eftersom de minskar risken för att växtskyddsmedel hamnar i vattnet. Dessutom bidrar de till en viss ökad biologisk mångfald

närmast vattnet. Det regionala målet har varit att all åkermark utmed större vattendrag på Örebro läns slättbygd skulle ha anlagda skyddszoner senast 2010. Målet är inte uppnått.

Skyddszoner har en hög acceptans som miljöåtgärd men erfarenheterna visar att ersättningens storlek har en tydlig koppling till mängden skyddszoner. Miljöstödet infördes år 2000 och fram till 2007 ökade arealen skyddszoner. År 2007 sänktes ersättningen från 3 000 kronor per hektar till 1 000 kronor per hektar. Dessutom togs stödområde 4 (norra och västra Örebro län) bort. I samband med det halverades arealen fram till 2009. Från och med 2010 höjdes ersättningen åter till 3 000 kronor per hektar vilket omedelbart ledde till en ökning av arealen. Skyddszonsarealen berättigar också till gårdsstöd.

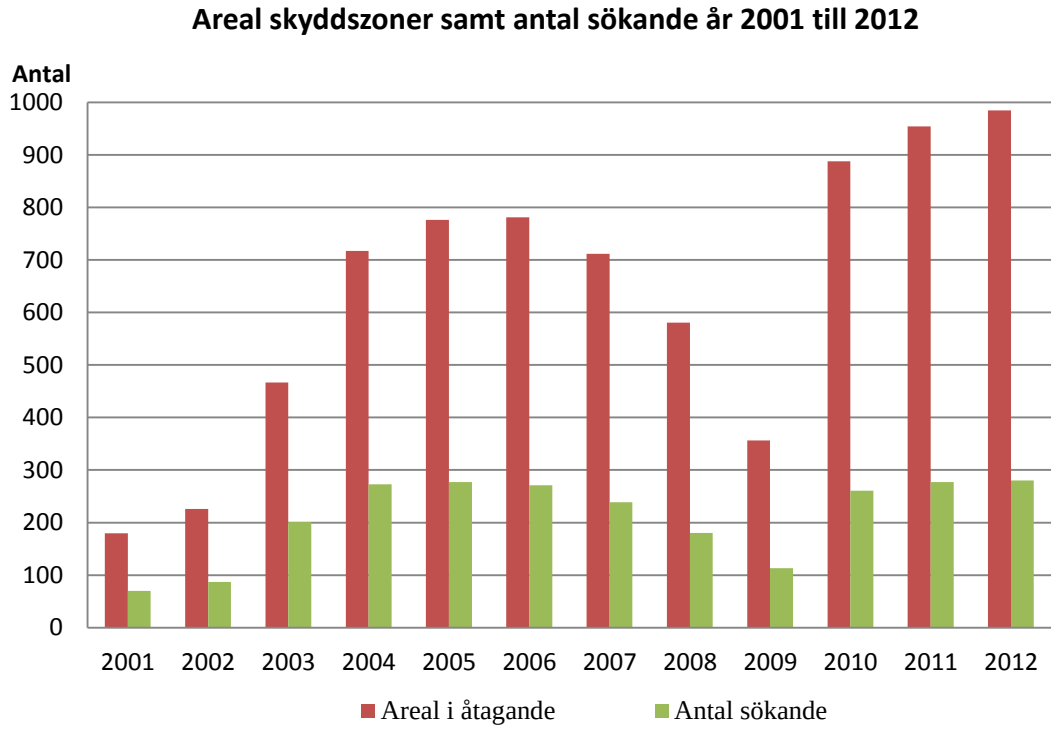

Stöd för Miljöskyddsåtgärder

Miljöskyddsåtgärder handlar om att vara extra försiktig med växtnäringen och växtskyddsmedel på gården. Några åtaganden är bland annat att göra växtnäringsbalanser, växtodlingsplan och markkartering. Det handlar mycket om dokumentation för att få bättre kontroll på sina åtgärder. Intresset för miljöskyddsåtagande har varit lågt i länet.

Stöd för anläggning av Fosforfälla

Anläggning av fosforfällor är en relativt ny åtgärd och antalet anlagda dammar är därför ännu lågt. Det är också en åtgärd som trots stöd innebär en kostnad för lantbrukaren.

Stöd för Minskat kväveläckage

Miljöersättningen för minskat kväveläckage i Örebro län infördes år 2010 på slättbygderna. Intresset för stödet har ökat och år 2013 beräknas den totala arealen bli 1 847 hektar. Antalet sökande har nästan fördubblats sedan 2010 (69 stycken 2013). Den vanligaste åtgärden för minskat kväveläckage är vårbearbetning och i de fall man odlar fånggröda (gröda som håller marken bevuxen mellan huvudgrödorna) sker det oftast i kombination med vårbearbetning.

Uppskattande beräkningar utifrån antagandet att en kombination av fånggröda och vårplöjning minskar kväveutlakningen med cirka tio kilo per hektar och att bara en av åtgärderna minskar utlakningen med fem kilo per hektar (båda lågt räknat) skulle det innebära att miljöersättningen bidrar till att minska kväveutlakningen med 13 000 kilo kväve per år.

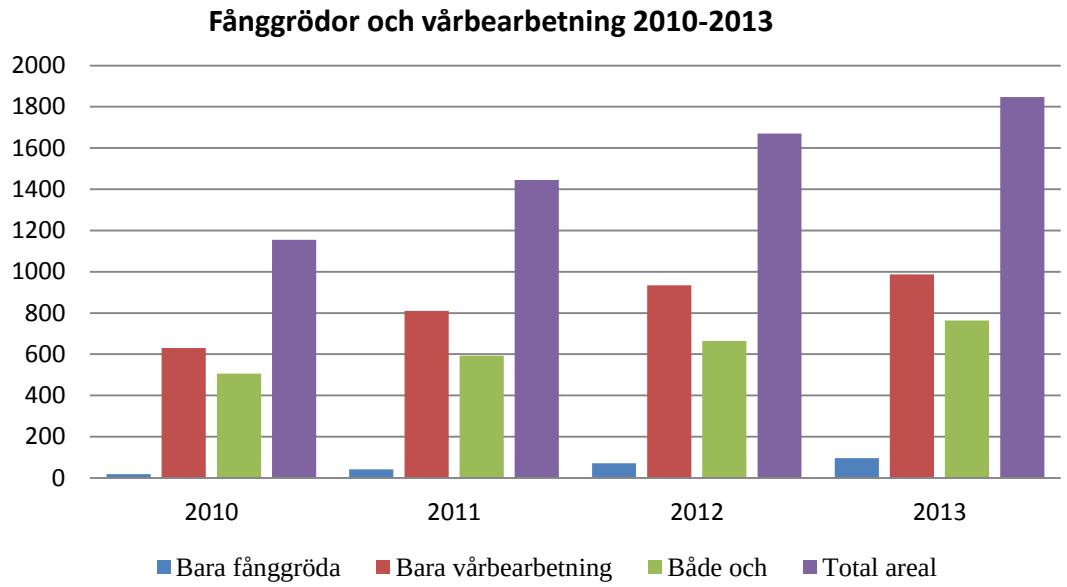

Miljömål - Giftfri miljö

Stöd för Ekologisk odling

Målet för ekologisk odling i Örebro län är satt till 25 procent ekologiskt odlad areal år 2010 vilket är en högre ambition än Landsbygdsprogrammets nationella mål om 20 procent ekologisk areal vid utgången av 2013. Det regionala målet har dock inte uppnåtts. Inte heller målet 40 procent ekologisk djurhållning. Örebro län ligger dock väl till när det gäller ekologisk mjölk jämfört med många andra delar av landet. Av länets 89 mjölkföretag hade 25 stycken ekologisk produktion år 2012 och 33 procent av den inväga mjölken var ekologisk under perioden nov 2011-okt 2012.

Miljömål Giftfri miljö

Åtgärder som ska gynna miljömålet giftfri miljö är bland annat:

- Stöd för Ekologisk odling
- Stöd till Skyddszoner
- Stöd för miljöskyddsåtgärder
- Kompetensutveckling,

Målet för den ekologiska djurhållningen i Örebro län är inte uppnått men antalet nötkreatur inom ekologisk produktion har ökat under programperioden (mest mjölk). Däremot är den ekologiska grisproduktionen marginell i länet. Antalet tackor inom ekologisk produktion har, efter en viss ökning under programperioden, åter minskat till lite fler än år 2007. Antalet ekologiska värphöns i länet har ökat med cirka 30 procent men utgör fortfarande en liten del av den totala produktionen.

Andelen ekologisk areal ökade stadig från 1995 fram till 2005. Då ledde förändringar i reglerna för ekologisk produktion inför det nya landsbygdsprogrammet 2007-2013 till en minskning av arealen. Förändringarna innebar att det blev högre ersättning för certifierad än för ocertifierad areal samt att ersättningen för vall utan koppling till ekologiska djur togs bort.

Sedan 2009 sker nu en långsam men stadig uppgång i andelen ekologiskt odlad areal. År 2013 utgjorde den cirka 16 procent av länets totala jordbruksmark.

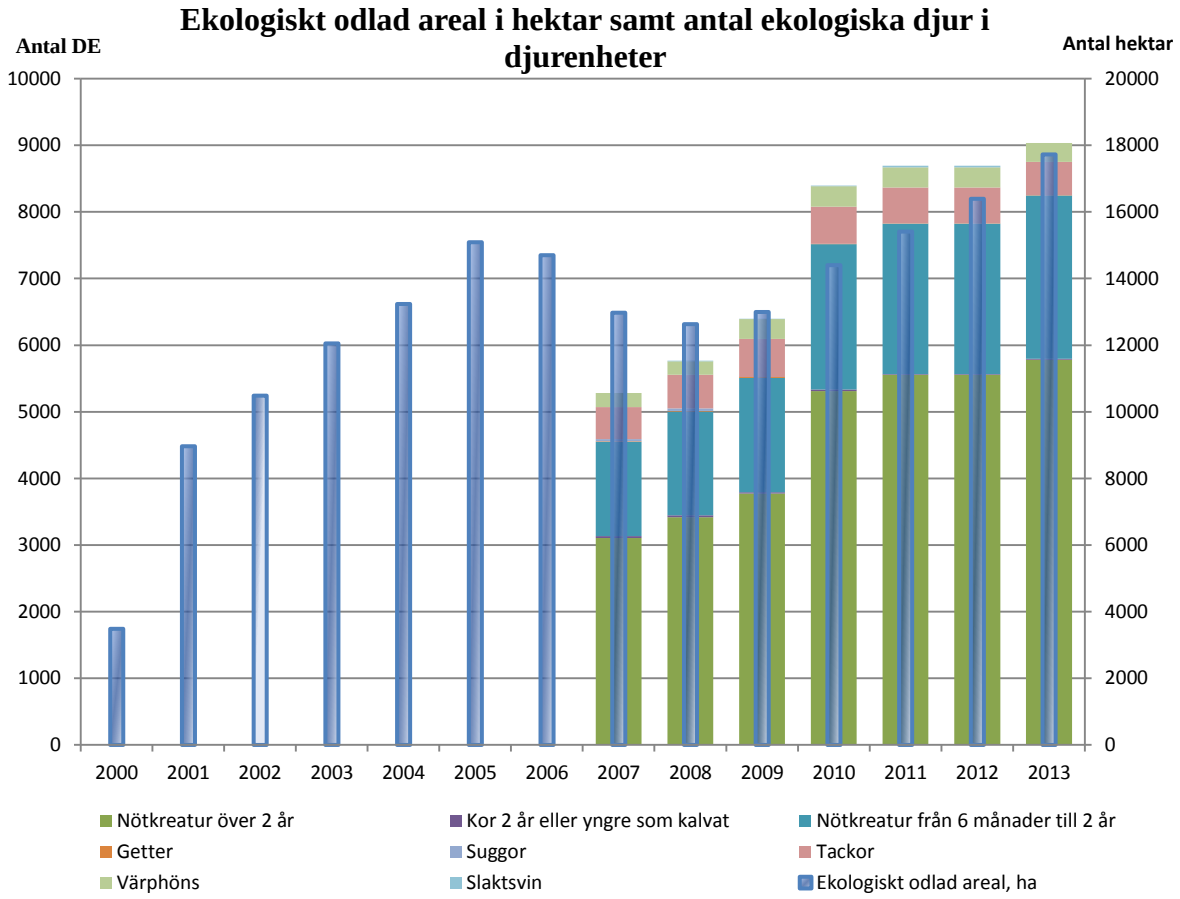

Ekologiskt odlad areal i Örebro län mellan år 2000 och år 2013 samt antal djur i ekologisk djurhållning räknat i antal djurenheter. Som en djurenehet räknas exempelvis en ko över två år, tio slaktsvin eller tio får över sex månader.

Miljömål - Begränsad klimatpåverkan

Stöd till företag

Under programperioden har stöd företagsstöd beviljats till insatser för förnybar energi och klimat inom exempelvis energieffektivisering, biogasproduktion, odling av energigrödor och energiomställning.
Inom kompetensutveckling har det utförts både individuell rådgivning och gruppträffar inom energi- och klimatfrågor.

Miljömål Begränsad klimatpåverkan

Åtgärder som bidrar till miljömålet:

- Stöd till företag
- Kompetensutveckling

Kompetensutveckling

Kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet (Landet Lär) är en viktig del för att uppnå målen i programmet. Den sker genom både individuell rådgivning och grupprådgivning samt genom olika informationsinsatser till målgrupperna.

Inom grupprådgivningen har sammanlagt drygt 8 200 kursdeltagare deltagit. En del av rådgivningen sker genom Jordbruksverkets projekt Greppa Näringen vars syfte är rådgivning till lantbrukare om bland annat växtnäring, växtskydd och klimat. I Örebro län har det genomförts nästan 500 enskilda rådgivningar inom Greppa Näringen under 2007-2013. Antalet enskilda rådgivningar inom Landet lär (utanför Greppa Näringen) var för samma period 319 stycken.

Grupprådgivning inom Landet lär 2007-maj 2013

Målområde	Antal deltagare	Antal dagar
Ekologisk produktion	1 075	541,29
Djurens välfärd	996	521,7
Ett rikt odlingslandskap	1 315	738,71
Giftfri miljö	246	123,52
Ingen övergödning	1 034	841,71
Tvärvillkor	1 182	347,67
Företagsutveckling axel 1	593	446,78
Företagsutveckling axel 3	687	526,47
Landsbygdsutveckling	571	467,14
Begränsad klimatpåverkan	528	675,13

Enskilda rådgivningar inom Landet lär 2007-maj 2013

År	Greppa Näringen	Utom Greppa Näringen
2007	27	98
2008	38	77
2009	55	84
2010	81	82
2011	61	75
2012	57	77

Åtgärder för sysselsättning och företag

Projektstöd

Projektstödet ska verka för en högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden, bredda och stärka landsbygdens näringsliv och stärka konkurrenskraften inom de areella näringarna.

Matlänet Örebro

Under programperioden 2007-2013 har Länsstyrelsen finansierat en rad olika projekt relaterade till mat och måltider via medel från Landsbygdsprogrammet. Knappt 4,4 miljoner kronor har satsats på olika projekt såsom:

- Den lokala kocken, en kocktävling som har genomförts under tre år. Tävlingen har syftat till att lyfta fram de lokala råvaror som finns i länet och kockarnas uppdrag har varit att komponera maträtter utifrån de lokala råvarorna.
- Utveckling av Örebroregionens vicTualier. VicTualia är en ekonomisk förening med medlemmar som är mathantverkare, restauranger, lantbrukare och andra intresserade. Föreningen jobbar med frågor såsom distribution, nätverksträffar, kompetensutveckling och gemensamt försäljningsställe för den lokalt producerade maten.
- Bondens buss var en varubuss som åkte runt i länet och sålde lokala råvaror. Bussen ägdes och drevs av producenterna som var medlemmar i en ekonomisk förening.
- 26 smaker 26 landskap var ett projekt där 26 restauranger och offentliga kök i Örebro län serverade mat från Sveriges 26 landskap under en månad. Landskapen lottades ut till restaurangerna som sedan med hjälp av en mentor från respektive landskap komponerade maträtterna. Syftet var att lyfta fram den svenska maten.

Även Regionförbundet har varit med och finansierat en del av projekten. Via Landsbygdsprogrammet har Länsstyrelsen dessutom finansierat olika typer av kompetensutveckling för landsbygdsföretagare. Kompetensutvecklingen har genomförts av olika aktörer, till exempel Länsstyrelsen och Hushållningssällskapet.

Turism

Örebro län har goda förutsättningar för att utveckla turismen och för landsbygdens räkning finns stor potential i natur och kulturarvsturism. Genom flera olika projekt har Länsstyrelsen genom, Landsbygdsprogrammet, under programperioden 2007-2013 bidragit till fortsatt utveckling av turism i länets landsbygder. Några satsningar som gjorts är:

- En ekoturismutbildning med 13 turistföretagare har genomförts och fler utbildningstillfällen är på gång
- År 2012 lanserades Länsstyrelsens satsning ”Naturliga möjligheter” där de skyddade områden som visade sig vara lämpliga för kommersiell verksamhet lyftes fram för att förenkla för företagen.
- Satsningar på att tillgängligöra delar av länets kulturhistoria, ibland annat genom gångstigar och bygglek vid Ramundeboda klosterruiner, informationsplats och gångstigar vid Gamla Pershyttans bergsmansby och servicehus för vandrare och besökare vid Viby gamla prästgård.
- Genom Leaderprojekt påbörjades satsningen på mountainbikeleder i Bergslagen, det har följts av flera satsningar bland annat ett projekt för att få fler boendeanläggningar att bli ”cykelvänligt boende”.

Övrigt

Utöver redan nämnda satsningar har bland annat följande projekt genomförts:

- Landsbygderna behöver fler unga entreprenörer som vågar ta steget ut och gå vidare med sina företagsdrömmar. Länsstyrelsen har ett projekt kallat Uppstart124 där 14 entreprenörer mellan 18-30 år fått möjlighet att delta i utbildningar, skapa nätverk och fått visst finansiellt stöd att utveckla sina idéer.
- Inom länets olika Leaderområden har flera ungdomsprojekt genomförts som exempelvis ”drömjobbet” där man i samverkan med kommun låtit ungdomarna skapa sina egna sommarjobb.
- Kompetensutvecklingsinsatser för unga genom exempelvis deltagande i Emax.[13]
- Ett integrationsprojekt för att sammankoppla företag och landsbygdens behov med utlandsfödda som har intresse av att verka på landsbygden har genomförts.

Företagsstöd

Inom Landsbygdsprogrammet 2007-2013 finns flera olika typer av stöd till företagare. Exempel på företagsstöd är startstöd för unga lantbrukare, investeringsstöd, stöd för diversifiering, stöd till mikroföretag, modernisering av jordbruksstöd med mera. Under programperioden fram till juni 2013 har det lämnats 445 företagsstöd. Utöver detta finns också projektstöd som även de syftar till förbättringar för företagen.

Av de ansökningar för företagsstöd som lämnas in nationellt kommer endast 16 procent från kvinnor, 59 procent från män och 25 procent från företag. Det är bara gruppen mikroföretag som har fler ansökningar från kvinnor än från män. Den bilden stämmer bra överens med erfarenheterna från Örebro län. Av de företagsstöd som beviljats gick merparten till män (231 stycken) följt av företag (144 stycken) och kvinnor (70 stycken). Exempelvis så har 19 startstöd till verksamheter inom olika areella näringarna lämnats och av dem var fyra kvinnor och resten män. För stöd till modernisering av jordbruk domineras de sökande av män medan stöd för verksamheter inom turism domineras av kvinnor och förädlingsstöden domineras av företag.

För fördelning av de beviljade företagsstöden i länet under perioden 2007 till maj 2013, se karta nästa sida.

[13] Emax är ett nationellt evenemang för några Sveriges främsta unga entreprenörer, ledare, innovatörer och företagare

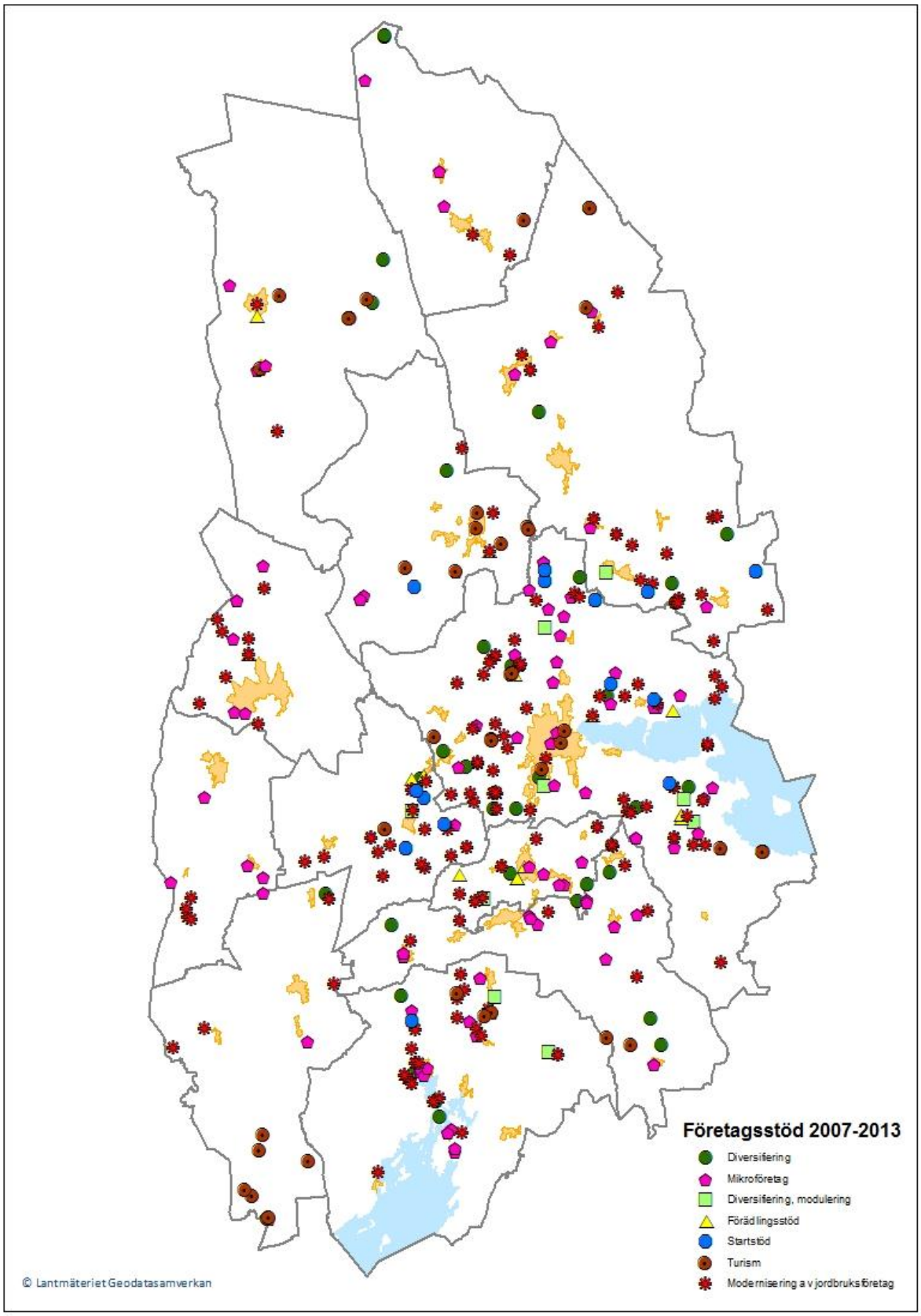

Bild Geografisk fördelning av företagsstöd 2007-maj 2013

Övrigt

Bästa Supporten

För att stötta och förenkla för landsbygdsföretagare har Länsstyrelsen i samverkan med Coompanion och Almi, arbetat med gemensamma informationsträffar i länets landsbygder. Till träffarna har aktörer, som på olika sätt kan stötta företag, deltagit exempelvis Skatteverket, Nyföretagarcentrum, Leaderområden, kommun med flera. Träffarna har genomförts i mässform och bidragit till att sprida information mellan både aktörer och företagare.

Ullbagge

Sedan 2009 har Landsbygdsnätverket[14] genomfört en årlig Landsbygdsgala, och delat ut ”Ullbaggar” inom olika kategorier. Galan lyfter goda exempel som genomförts inom Landsbygdsprogrammet under föregående år. Örebro län har, sedan starten, haft slutnominerade satsningar till galan varje år. Vid två tillfällen har länet fått Ullbaggen med sig hem. Årets Landsbygdsföretagare 2009 blev Lerbäcks Teater och årets Leader 2012 blev projektet Järnkraft från Järnboås.

Skogen i Landsbygdsprogrammet

Inom det nuvarande Landsbygdsprogrammet finns tre stöd med särskilt fokus på skogen som Skogsstyrelsen ansvarar för: Kompetensutveckling, Bevara och utveckla skogens mångfald samt Öka arealen ädellövskog. Miljömål för stöden inom den skogliga näringen är främst ”Levande skogar” och ”Ett rikt växt och djurliv”. När det gäller kompetensutveckling driver Skogsstyrelsen för närvarande sex kompetensutvecklingsprojekt:

- Bioenergi
- Skogens mångfald
- Skogsbruk i ett förändrat klimat
- Skogsägaren och klimatet
- Skogsbruk och vatten
- Ädellöv

Skogsriket är Landsbygdsdepartementets vision för ”att tillvarata skogens alla värde genom att skapa förutsättningar för nya arbetstillfällen med anknytning till skog och därigenom bidra till ekonomisk utveckling på landsbygden och småortssverige.” Skogsriket består av fyra delar, Hållbart brukande, Förädling och innovation, Upplevelser och rekreation och Sverige i världen. Inom Skogsriket finns det bland annat möjligheter att söka företagsstöd.

[14] Det svenska Landsbygdsnätverket startades våren 2007. I Landsbygdsnätverket samlas de aktörer som arbetar med landsbygdsprogrammet i Sverige. Målet med nätverket är att genomföra landsbygdsprogrammet på ett bättre och mer effektivt sätt. Jordbruksverket står för nätverkets kansli.

Åtgärder för lokal utveckling

Leader

Leader är en del av Landsbygdsprogrammet. Det är en arbetsmetod som tillämpar ett underifrån-perspektiv där man arbetar aktivt med lokalbefolkning, föreningar, näringsliv och offentliga för att främja utveckling/tillväxt runt om i länets landsbygder. Under innehavande programperiod har det funnits fem Leaderområden i länet; Mellansjölandet, Bergslagen, Gränslandet, Värmlands BergsLAG och Västra Mälardalen. De två första administreras av Länsstyrelsen Örebro. Länsstyrelsen i Örebro län har arbetat med formella beslut av projekt och utbetalningar, medan det är LAG (Local Action Group) som prioriterar och bereder ärenden inför beslut. LAG består av representanter från det berörda Leaderområdet. Representanterna kommer både från ideell, offentlig och privat verksamhet.

Metoden innebär att bygderna själva får arbeta för sin egen utveckling, projekten uppkommer och beslutas lokalt, vilket ger styrka och trovärdighet i bygderna. I länet har det beslutats knappt 100 större projekt kring allt som rör landsbygden. Bland annat utvecklingsprojekt som Järnkraft, Kilsbergskanten och Dialog Tiveden. Länets Leaderområden har också satsat en hel del på ungdomsengagemang, genom exempelvis projekt som Ung i Bergslagen och Sommarlovsentreprenörer. Utöver de större projekten har varje område haft flera så kallade ”paraplyprojekt”, där Leaderområdet ansvarar för administrationen i ett större projekt och boende och föreningar i bygderna får söka delprojekt som möjliggör mindre, lokala utvecklingssatsningar.

Genom det lite enklare administrationsförfarandet har paraplyprojekten på verkat bygdernas engagemang och intresse för utveckling. Flera av områdena har haft paraplyprojekt i form av ”Kom igång”, ”bygdemiljonen”, ”miljömiljonen” med flera. Totalt har det beviljats över 200 delprojekt i länet under programperioden.
Paraplyprojekten är av mindre karaktär och har gett en påtaglig effekt på det lokala engagemanget, inte minst när det gäller bredbandssatsningarna i länet. Flera utbyggnader har baserats på arbete som gjorts genom mindre delprojekt. Det har även genomförts olika satsningar inom bland annat energi och miljö.

Bredband

Satsningar på bredband har stor betydelse för landsbygderna och dess möjligheter nu och i framtiden. Idag krävs allt oftare god uppkoppling och snabba kommunikationer för att företagare ska kunna etablera sig och överleva. Med ett väl utbyggt fibernät och bra infrastruktur blir det fler arbetsställen på landsbygden. Utbyggnader av länets nät har, under programperioden hittills lett till att cirka 140 projekt påbörjats eller genomförts till en kostnad (offentliga medel) på ungefär 115 miljoner kronor exklusive privat finansiering. Detta ger omkring 100 mil fibernät, cirka 6 000 hushåll tecknar avtal om anslutning och ytterligare runt 4 000 hushåll får möjlighet att ansluta sig senare.

Rådet för Landsbygdsutveckling

Rådet för landsbygdsutveckling startade 2007 och är länets partnerskap för Landsbygdsprogrammet, Rådets medlemmar ingår i olika arbetsgrupper, Bredband, Service på landsbygden och Landsbygdsprogrammet där man aktivt arbetar med frågor som rör Örebro läns landsbygd.
I rådet finns representanter från länets kommuner, Lantmäteriet, Örebro läns Landsting, Skogsstyrelsen, Regionförbundet, Länsbygderådet, Företagarna, LRF, Örebro läns idrottsförbund, Coompanion och ÖrebroKompaniet.

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!